

פרשת השבוע "נצבים" – ראש השנה" (ובו ד' עניינים בביאור הפרשה ופרק

"נחשבה")

שופרו של משיח

סיפור מיוחד במינו לראש השנה

מאת הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א

א) בעניין שהכניסו לברית את חוטבי העצים ושואבי המים (ובגדרי גר).

איתא בפרשה (דברים פ"ו כ"ט פס' ט' - י"א) "אתם ניצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחנך מחוטב עציך ועד שואב מימך לעברך בברית ה' אלוהיך ובאלתו אשר ה' אלוהיך כורת עמך היום".

ובפרש"י: "אתם ניצבים היום. מלמד שכינסם משה רבינו לפני הקב"ה להכניסם בברית". משמע שכל האמורים בפרשה נמצאים כולם בברית. והנה בהמשך (פס' י) כתב רש"י: מחוטב עץ, מלמד שבאו כנעניים להתגייר בימי משה כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע וזהו האמור בגבעונים (יהושע ט' ד') ויעשו גם המה בערמה ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים (תנחומא). נראה דשני מיני גרים היו, דהגר אשר בקרב מחנך היינו גר גמור, ואילו הני גרים אינם גרים גמורים שהרי היו כנעניים שאין לקבל מהם כגרים, אלא כיון שהערימו וקיבלו אותם בדרך הערמה לפיכך היו בדרגה פחותה של גירות ואפילו הכי בכלל הברית היו.

ובשפת"ח העיר דאיך אפשר לומר על משה רבינו, עליו נאמר "בכל ביתי נאמן הוא" כלומר שהיה יודע כל ההשגות שיש לבשר ודם להשיג בדברי הקב"ה, וע"כ אי אפשר להערים עליו, אלא ע"כ שבאו אליו להשלים עמו ולא קיבלו ולפיכך נתן כחוטבי עצים ושואבי מים, אלא שהרגיש השפת"ח בעצמו שלפירושו תמוה שהרי הפסוק אומר ויעשו גם המה בערמה, משמע שהערימו על משה רבינו, ודחק בזה דאה"נ הם עצמם ניסו להערים עליו שהם כביכול אינם כנענים אלא באו מדרך רחוקה אלא שאת משה לא יכלו לרמות (כפי שרימו את יהושע) רק שמשה לא רצה בלאו הכי לקבלם כגרים לפיכך עשאו כחוטבי עצים ושואבי מים.

נראה לכאורה בזה דבאמת אי"כ אין הם גרים שחייבים בכל תרי"ג מצוות כ"גרך אשר קרב מחנך" אלא דין גר

תושב עליהם ולפיכך הם חוטבי עצים ושואבי מים ומכח זה חיו אותם, ברם יש להבין דמה השייכות של גר תושב עם דין כריתת ברית וערבות, והרי ודאי שלא שייך גר תושב לדין ערבות כלל.

ובכלל צ"ע, מפני מה לא רצה משה רבינו לקבלם אם באו להתגייר וכי היה איסור לקבלם אם באו כמה כנענים לקבל על עצמם גירות כל עוד לא יצאו למלחמת מצוה? והרי כבר כתב הרמב"ם (בפ"ו מהלכ' מלכים הלכה ה') וז"ל "שלושה כתבים שלח יהושע עד שלא נכנס לארץ. הראשון שלח להם, מי שרוצה לברוח יברח, וחזר ושלח מי שרוצה להשלים ישלים, וחזר ושלח, מי שרוצה לעשות מלחמה יעשה, אי"כ מפני מה הערימו יושבי גבעון? לפי ששלח להם בכלל ולא קיבלו, ולא ידעו משפט ישראל ודימו ששוב אין פותחים להם לשלום, ולמה קשה הדבר לנשיאים וקראו שראוי להכותם לפי חרב לולי השבועה, מפני שכרתו להם ברית והרי הוא אומר לא תכרות להם ברית אלא היה דינם שיהיו למס עובד, והואיל ובטעות נשבעו להם דין היה שיהרגו על שהטעום, לולי חילול ה"י עכ"ל.

העולה מדברי הרמב"ם דמותר לפנות לפני שנלחמים עם ז' אומות לשלום ובכה"ג לוקחים אותם למס, אבל אין כורתים איתם ברית, אי"כ עצם זה שפנו אותם כנעניים למשה רבינו הוא כחידים שלא באו לבקש לכרות ברית, ועל פי דין יכול היה משה רבינו לקבלם, וצ"ע למה דחם מלהתקבל? עוד יותר יש לתמוה, מפני מה צריכים היו להערים על משה, תינח גבעונים שטעו כיון שיהושע כבר שלח להם ולא רצו לקבל ולא ידעו משפט ישראל וחשבו שגם אם יקבלו להשלים לא יועיל לפיכך צריכים היו לבוא בערמה, אבל משה שלא פנה כלל אליהם לשלום ולא דחו זאת יכולים היו מלכתחילה לבוא אליו בלא להערים, ומשה רבינו יכול לקבלם כגרים עם דיני מס עובד. ואילו כאן נראה שלא קיבלם כלל אלא נתנם כגרי תושב ודבר זה הוא תמוה מאד, דממ"נ, אם הם גרי תושב מה להם ולברית, ואם אכן גיירם רק

שירצה לברוח יברח ומי שירצה להשלים ישלים וכו', כל האיסור הוא לכרות עמם ברית וכאשר הם דוחים את הפניה לשלום ואינם מוכנים להיות למס עובד נאמר בהם דין "לא תחיה". אבל דין מחיה מכל וכל לא נאמר בהם, וכיון שכן לכאורה למה שיהיה איסור לקבל מהם גרים. בפרט שלשון המכילתא מוכיח שניתן לקבל גרים מכל האומות כולל ז' אומות.

והנה מה שאין אנו מקבלים מז' אומות העולם גרים משום שאין לכרות עמם ברית, יש לעיין בדין זה, דאפשר אולי דכל זה אמור רק כשנכנסים לארץ ישראל ומתחילה פרשת מלחמת מצוה ואז נוהג דין לא תחיה מהם כל נשמה, ברם בזמן משה רבינו עדיין לא הייתה מלחמה עם הכנענים וגם לא שלח אליהם ג' מכתבים, מפני מה אם באו מהם להתגייר אין מקבלים אותם והרי עדיין לא חלה המצוה של "לא תחיה מהם כל נשמה" עד שלא באו לכלל מלחמת מצוה?

ובדוחק היה נראה לומר, שאם אותם כנענים לא היו מנסים להערים על משה רבינו אלא היו באים ואומרים לו שרוצים להתגייר ולהשתלב בתוך עם ישראל ככל הגרים, יתכן אולי שמשה רבינו היה יכול לקבל אותם כגרים, אך כיון שבאו בהערמה נראה בזה שאין הם רוצים בעצם בקבלת עול מצוות אמיתית אלא יותר רצונם להינצל ממוות או עבדות שעתיד להיות עליהם בעתיד (בעת המלחמה אם יצטרכו להשלים) וכיון שכן אי אפשר לקבלם כגרי אמת, לפיכך הטיל עליהם מס שיהיו חוטבי עצים ושואבי מים.

ומכל מקום עדיין קשה מאד להבין (מה שהקשנו לעיל) אי"כ מה העניין להעבירם בברית עם כלל ישראל, אם אין להם דין גרים כלל. עוד יש לתמוה, מה העניין לכרוך אותם יחד עם "גרך אשר בקרב מחנך" שזה הרי מדבר בגרי צדק שחייבים בכל תרי"ג המצוות, עצם הכריכה יחד משמעו שהיה לאותם חוטבי עצים ושואבי מים איזה שהיא גירות מסוימת, וזה גופא צ"ע, שהרי גר תושב אין לו שום דין גירות רק קבלת ז' מצוות דידהו?

עוד יש להבין גם מהו הלשון "מחוטב עצים עד שואב מימק". וכי מהו ההבדל בין חוטבי עצים לשואבי מים וכי דרגות של פחיתות יש ביניהם, שבאים לומר דאף הגרועים מכולם נקראו לעבור בברית (דנראה דכפי שמונים בפסוקים לעיל את כל הדרגות בעם ישראל מהחשובים שבהם עד לפחותים שבהם, כמו כן מונים את כל דרגות הנספחים לעם ישראל, מגרך אשר בקרבך שהיא הדרגה החשובה ביותר עד לפחותים שבגרים הם חוטבי העצים ושואבי המים, ברם אי"כ צריכים היו לכתוב "מגרך אשר בקרב מחנך עד חוטב עצים ושואב מימק" ששניהם הם הפחותים שבהם, אבל "מחוטב עצים עד שואב מימק" אין ביניהם חילוקי דרגות ואין לכתוב מזה עד זה).

ונראה היה לחלק בין גר תושב שרק קיבל עליו את ז' המצוות וגר בארץ ישראל שאיננו למעשה כלול בתוך

שעשאים לחוטבי עצים ושואבי מים כפי הדין, למה זה נחשב כדחיה והרי זהו עצם הדין שלהם?

ונראה היה לומר דבאמת מצד הדין של "והיו לך למס ועבדוך" לא נכלל קבלת גירות, אלא מותר היה לכבוש אותם כעין עבדים לעשותם לחוטבי עצים ושואבי מים, ברם דין קבל גירות ממש אין כאן. לפי"ז נראה דאותם כנענים לא רצו להיות מעין עבדים אלא לחיות כגרים גמורים שמתקבלים בקרב כלל ישראל, כפי שנאמר לגבי גר "אשר בקרב מחנך" כלומר יש לו ישיבה גמורה בכל מקום, ודינו שניזון כישראל והרי הוא בכלל כל המתנות הניתנים ללויים ולעניים. ברם משה רבינו לא רצה לקבלם כיון שאין לקבל גרים מכנען והדין שנאמר בהם הוא "והיו לך למס ועבדוך" וזו אם כן הייתה כוונתם בהערמה.

והכי איתא בילקוט שמעוני (רמז תתק"מ) וז"ל "מחוטב עצים, מלמד שבאו גבעונים בימי משה ולא קיבלו, שנאמר ויעשו גם המה בערמה" מהו "גם" ללמד שבאו אצל משה ולא קיבלו. הרי שכוונתם הייתה להיות גרי אמת, ברם משה רבינו אינו מוכן לקבל גרים מאותם אומות ולפיכך קיים בהם את הדין של והיו לך למס ועבדוך. ולפי זה אכן אותם כנענים ניסו להערים על משה כדי שיקבלם כגרים גמורים, אבל משה רבינו עצמו לא קיבלם אלא נהג בהם דין והיו לך למס ועבדוך".

אלא דנמצא לפי"ז, שבאמת לא חל עליהם כלל דין של גרי אמת אלא הרי הם בכלל גרי תושב. ויש לעיין, למה אי"כ הם בכלל העברת ברית, וכי כל גרי תושב של ישראל היו בכלל זה? וכבר עמד בזה מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי זצוק"ל ז"ע והניח הדברים בצ"ע.

והנה יש לעיין, למה באמת לא קיבל משה רבינו את אותם כנעניים כגרים, שהרי איתא במכילתא (פרשת שלח פרשה ב' ט"ז) "ויאמר כי יד כל כס קה מלחמה לה' בעמלק, רבי אלעזר המודעי אומר, נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שלו, אם אניח נין ונכד של עמלק תחת כל השמים, שלא יאמרו גמל זה של עמלק, ר' אלעזר אומר נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שלו שאם יבוא מכל האומות שיקבלוהו ולעמלק ולביתו שלא יקבלוהו, שנאמר ויאמר דוד אל הנער המגיד לו, אי מזה אתה ויאמר בן איש גר עמלקי אנוכי. נזכר דוד באותה שעה מה שנאמר למשה רבינו, אם יבוא מכל האומות שבעולם להתגייר שיקבלוהו ומביתו שלא יקבלוהו, מיד ויאמר אליו דוד דמך על ראשך כי פיך ענה בך לכך נאמר מדור דור".

משמע דרק בעמלק היה דין מיוחד של מחייה מתחת השמים שיותר אין לאומה הזו כל זכות קיום ואפילו גמל של אומה זו צריך להימחות, שלא יהיה דבר שיזכיר את שמה של האומה תחת השמים אף על ממונם. אבל בשבעת האומות אף שנאמר ציווי "לא תחיה כל נשמה" לא נאמר שצריכים לחפשם ולהכרית את זכרם מתחת השמים, שהרי ג' כתבים שלח יהושע לכל המלכים, מי

בהדיא, אלא אפילו זריקה ותלישה דהו מלאכות גמורות דאורייתא ואין בזה גוונא דהיתר כיון שהוא עושה זאת לצורך ומתכוין לעצם המלאכה, דמכל צד הו מלאכה גמורה דאורייתא, ברם כיון שהתינוק עושה זאת לעצמו ולא על דעת אביו אין צריכים להפרישו מהאיסור, נמצא דבכל אחד יש את צד החידוש שבדבר.

ועל זה הדרך נפרש את הפסוק כאן, התורה באה לומר דחייבים להעביר בברית את כולם גם את חוטבי עצים ושואבי מימך שלא תשתמש בהם בשבת לצורך, מחוטב עצים שעושה מלאכה דאורייתא גמורה בשבילך שזה פשיטא שצריכים להעבירו בברית שלא יעשה עבורנו שום מלאכה, אלא אפילו את שואב מימך שלא בכל עניין יעשה מלאכה דאורייתא בשבילנו וכגון אם הבור אינו עמוק י" שאינו מוציא מרה"י לרה"י וגם בגוונא דעמוק הבור מ"י ניתן לתקן הדבר ע"י פסי ביראות סביב לבור, כתקנת הגמ' בעירובין (דף י"ז ע"ב) ואחרי זה יוכל השואב לטלטל את המים פחות פחות מד' אמות, נמצא שלא בכל גוונא יגיע לעשות מלאכת שבת עבורנו, הוזהרנו בזה כיון שיתכן שיעשה באופנים שאינם מותרים ויכשל בחילול שבת גמור, כיון שאינו זהיר לעשות באופני ההיתר, לפיכך הזהירה התורה להעביר בברית מחוטב עצים שיגיע בדאי לאיסור שבת, עד שואב מימך שלא בכל אופן יגיע לזה, עכ"ז חייבים להעבירו כדי להזהירו שידע לעשות רק באופני ההיתר. ולפי"ז תורצו כל הקושיות היטב, ודו"ק היטב.

ברם מילתא דפשיטא לחת"ס כל כך, שמירי בגר תושב גמור, לא נתקבל על דעת זקני הקדוש בעל "פנים יפות" (הגאון בעל ההפלאה ז"ע רבו של החת"ס) דפירש את הפסוק בגרים גמורים, דאלי"כ למה כתיב קודם לכן "גרך אשר בקרב מחנך" דזה ודאי מדבר בגר גמור, ולפי"ז גם אותם חוטבי עצים ושואבי מים הכוונה היא לגרים שקיבל משה רבינו (אלא דזה צ"ע, שהרי הבאנו לעיל את לשון הילקוט שמעוני שממנו מוכח שלא קיבלם משה רבינו כגרים ועשה אותם חוטבי עצים ושואבי מים והמשמעות היא שלא היו יותר מגר תושב) ותמה בזה ב"פנים יפות" למה אכן נאמר בפסוק מחוטב עצים עד שואב מימך, וכתב ליישב זאת כמין חומר.

דהנה יש לתמוה היאך קיבל משה רבינו גרים במדבר דהרי כל גר בעי מילה וטבילה ובלא זה לא תחול הגירות. והנה כל ארבעים שנה לא נשבה לישראל רוח צפונית ואי אפשר היה למול בלא רוח צפונית, כיון דאיכא סכנה גמורה, וא"כ צריכים היו להמתין עד שתנשב להם רוח צפונית או עד שיגיעו לארץ ישראל!

ברם יש ליישב את הקושיא דבאמת לא הייתה סכנת חיים של ממש גם בלא רוח צפונית, אלא הו חשש סכנה, תדע שהרי שבט לוי מל כל אותם ארבעים שנים ואי הו סכנה ממשית מפני מה מלו היה עליהם להמתין עד שיבואו לארץ אלא שהיה חשש סכנה אלא דמצד הדין כל שיש חשש סכנה אינו חייב למסור את הנפש ועל

ישראל רק הו דר בארץ ישראל, כלפיו נאמרה רק מצוה לפרנס אותו יחד עם העניים, על כן אין גרי תושב שייכים כלל לעם ישראל ואין להם להיות נכללים בברית בשום עניין. אבל הכנענים שבאו להתגייר בימי משה רבינו ולא רצה לקבלם כגרים ממש, מכל מקום הטיל עליהם איזושהו תפקיד מסוים שישמשו את כלל ישראל כחוטבי עצים ושואבי המים, בזה קבע שיש להם איזו שהיא דרגת שייכות עם ישראל, ועל כן הם שייכים עמם ויש להם לעבור בברית, כדי שידעו את חומרת האיסור לעבוד ע"ז. ועל כן יהיו נידונים בכל האלות והחרמות כמו היהודים. וכיון שהיה להם חלק בתוך עם ישראל לפיכך נענשו עליהם בעת ששאלו החריב את נוב עיר הכהנים ובזה חרב מקור פרנסתם לפיכך הביא הקב"ה בצורת קשה על עם ישראל משך ג' שנים כדי שדוד המלך יחקור בדבר ויעניש את אלו ששלחו ידם בגרים גרורים שנסתפחו בעם ישראל, כדאיתא ביבמות (דף ע"ט ע"א). [ובזה תורצו שתי הקושיות דלעיל היטב, ודו"ק].

אולם ראיתי בחידושי הגאון מרן החת"ס ז"ע שתמה בדברי הפסוק: מהו "מחוטב עצים עד שואב מימך" [כדהקשנו לעיל וכי מה יש בזה מה שאין בזה], עוד תמה למה לא אמרו "מחוטב העצים עד שואב המים" מה העניין להדגיש שהוא "חוטב עצים ושואב מימך" כמו כן תמה מה עניין להעביר בברית גרי תושב שאינם חייבים בכל התרי"ג מצוות. ותירץ דכל עניין העברת הברית כלפיהם נאמר רק ביחס לשמירת שבת, כלומר אף שיש לגר תושב לעבוד בשבת לצורך עצמו ואזרבה אסור לו לשבות, שהרי גוי ששבת חייב מיתה, מכל מקום מזהירה התורה אותנו לא להשתמש בהם לצורך שבת אף שהם חוטבי עצים ושואבי מימך שהם נדרשים לצורך ההשתמשות שלנו, ברם בשבת מוזהרים אנו לא להעבידם לצורכנו, ועל כך הזהירה התורה אותנו, לא להשתמש בהם בכל שימוש, לא במלאכות גמורות כחטיבת עצים ולא במלאכות פחותות יותר שאינם כרוכים באיסורי מלאכה דאורייתא גמורים כשאיבת מים (כשאין בזה הוצאה והכנסה מרשות לרשות) על הכל אנו והם מוזהרים שלא נבוא להשתמש דרכם.

והביא דוגמת ראיה לדבריו ממה שכתב הרשב"א בפר' החרש (יבמות דף ק"ד ע"א) דתניא התם, לא יאמר לתינוק הבא לי חותם אבל מניחו תולש וזורק" כלומר אסור להשתמש בתינוק בשבת אף שהוא פטור מכל המצוות כדי להביא חותם, מאידך גיסא קטן שאוכל נבילות מעצמו אין אנו מצווים להפרישו כל שאינו איסור על דעת אביו [שאז חייבים להפרישו שלא יעשה לדעת אביו]. ועמד הרשב"א בזה דהברייתא מתחילה בלשון של הבאה ומסיימת בתלישה וזריקה, ופירש בזה, דכוונת הגמ' לומר דלא מיבעי הבא לי חותם דאפשר היה לעשות זאת באופן שלא יעבור איסור דאורייתא, כגון אם התינוק יביא זאת פחות מד' אמות בב"א, או אם עוקר חפץ על דעת שלא להניח וחוזר ומניח, דהו חצי מלאכה, דמכל מקום לא יאמר לתינוק לעשות לו כן

ואני עונה לו מיד", ועמדו בזה הרמב"ן בדרשת תורת ה' תמימה והארחות חיים הלכות ק"ש סי' י"ט ועוד.

אמנם בספר מגן אבות לרשב"ץ (החלק הפילוסופי) דף ו' ע"א דחה טענה זו, וז"ל: "והרמב"ם ז"ל כתב בכלל עיקר זה שלא נכניס מופתים א' מנבראיו בינינו ובינו יתברך, וכן אמרו רז"ל לא תצווה למיכאל ולא לגבריאל אלא לדידי את צווח ואנא עני לך הה"ד כל אשר יקרא בשם ה' ימלט, ובמ"ש ז"ל אל יתפלל אדם בלשון ארמי לפי שאין מלאכי השרת נזקקין לו שאין מכירין לשון ארמי, וכן יסדו הפייטנים המונים המונים מכניסי תחתונים, וכן אלי צדק עברו בשערים בעדינו שפכו רוח חן ותחנונים, אין התפילה להם אלא לש"י והם אינם אלא פרקליטין כענין שכתוב אם יש עליו מלאך מליץ וכו'... אבל הרמב"ן ז"ל בדרשת תורת ה' תמימה כתב שאין אנחנו עושים יפה בזה וכן במ"ש מיכאל שרא רבא קום ובעי רחמי על עמא רבא, ואיני מודה לו בזה, ועוד נאריך בזה בע"ה".

ושם בח"ב דף כ"ג ע"א כתב הרשב"ץ: "ומזה המין הוא שהזכירו אל יתפלל אדם בלשון ארמית שאין מלאכי השרת נזקקים לו, הוא מזה המין, אלא שהמאמר בעצמו קשה שהרי אמרו לא תצווה למיכאל ולא לגבריאל לדידי את צווח ואנא עני לך שנא' כה' אלהינו בכל קראינו אליו... וחלילה שנכניס אמצעים בינינו ובין האל כי הוא מחק עכו"ם שכל תפלותיהם אינם אלא לקדושיהם שיתפללו בעדם וחלילה לנו מזה... וכוונת זה המאמר הוא כי התפלה הוא לאל אבל אנו צריכין פרקליטין גדולים שתהיה לו לרצון ודומה זה למי שמקריב דורון למלך שהשוערים מכניסים אותם אל המלך ואם השוערים הם מלאכים רעים הם טורפים אותה על פניו, על כן אמרו המקובלים כי שיר של פגעים שנהגו לקרות במוצאי שבת הוא כדי שהתפלות לא ימצאו פגע רע ממלאכי חבלה לעכבם מלהכניסם לפניו ית', על כן אמרו שיתפלל אדם בלשון הקודש כדי שמלאכי השרת המבינים אותו יכניסוהו לפניו ית', לא שנתפלל אליהם ח"ו, ומכאן יסדו משוררי ספרד המונים המונים מכניסים תחתונים וכיוצא באלו המאמרים".

וכיוצא בזה כתבו בארוכה בספר פחד יצחק ערך צרכיו ובשו"ת שמש צדקה או"ח סי' כ"ג ובשו"ת יהודה יעלה או"ח ח"א סי' כ"א, ותמצית דבריהם היא, דמה שאמרו בירושלמי לא לצווה למיכאל ולגבריאל, היינו דוקא כשמבקש מהמלאכים שהם עצמם יושיעוהו, כי כך נראה כאילו אומר שהקב"ה עזב את הארץ ומסר את ההנהגה למלאכים, ח"ו, וזה ע"ז גמורה, אך כשמבקש מהמלאכים רק להביא את התפילה לפני הקב"ה או שיליצו יושר עליו לפני הקב"ה, בזה אין כל חשש, שהרי גם מאדם אפשר לבקש שיתפלל או ילמד זכות עבורו, ואדרבה אפשר דיש בזה גם יותר

כן צריכים היו להמתין, ברם שבט לוי מסרו את נפשם על המצוה והכניסו עצמם לחשש סכנה.

מאיזך מעלה הפנים יפות דגר שרוצה להתגייר צריך למול עצמו אפילו בחשש סכנה כדי שיהיה תוקף לגירות שלו, לפיכך משה רבינו קיבל את אותם גרים שהתעלו על עצמם ומלו למרות שלא הייתה רוח צפונית, ועל כן את אלו שהחמירו על עצמם למול קיבל כגרים לגמרי ונתן אותם כחוטבי עצים שלהם הייתה פרנסה מכובדת מאד, ברם את אלו שלא רצו למול עד שיכנסו לארץ ישראל נתן לעבודה פחותה כשואבי מים, עכת"ד "פנים יפות" (ויעויין ב'כלי חמדה' שהאריך בדבריו).

ולפי דרכו יתפרש הפסוק מחוטב עצים שם בוודאי גרים גמורים וראויים לשבת בקרב מחנך, עד שואב מימך שהם רק כגרי תושב שהרי אם לא מלו עדיין לא חלה עליהם הגירות, ולכאורה אין להם היתר לשבת בתוך מחנה, שהרי דין גר תושב להם (ואסור להם לגור בתוך המחנה) וא"כ יש הפרש ביניהם לא רק לגבי עצם התפקיד שקיבלו אלא דגם אסור להם להתגורר בתוך המחנה עצמו. מכל מקום היה להם לעבור בתוך הברית.

ולפי"ז הדרא קושיא לדוכתא, אמאי העבירו אותם בברית והלא דין גר תושב לשואבי המים? ברם אפשר דחלוק דינם מדין גר תושב כיון שקיבלו על עצמם את עול המצוות, רק דעדיין בפועל אינם בגדר גרים ולפיכך יש לדון אותם כעין גרים לענין להעבירם בברית (ואולי אף שם גר תושב פקע מינייהו כיון שעתידים הם למול ויהיו גרים גמורים, ולפי"ז מותר היה לכולם לדור בקרב המחנה וצ"ע).

ברם יש לתמוה, דלפי דברי הילקוט שמעוני לא קיבל אותם משה רבינו כלל כגרים כיון שרצו להערים עליו, משמע שלא גייר אותם וא"כ קושייתו מעיקרא ליתא, שהרי לא קיבל גרים כלל במדבר. גם יש לתמוה דאם הם גרים גמורים למה שמו אותם כחוטבי עצים בדווקא, וכי כן הוא הדרך להשים גרים גמורים כחוטבי עצים של כלל ישראל, והלא שווים הם לכלל ישראל ולמה שיהיו שמשים של כלל ישראל? וצ"ל דכיון שניסו להערים על משה רבינו ולא באו לבקשו להתגייר ככל גר לפיכך הניחם בדרגה פחותה מכל גר צדק שבא מעצמו להתגייר בלי כל הערמה, ודו"ק.

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

(ב) בענין תפילות הנאמרות אל המלאכים

(מאמר שני בסדרה)

ביאור דברי הירושלמי "לא יצווה לא למיכאל ולא לגבריאל"

אחת הטענות הידועות ביותר על התפילות הפונות אל המלאכים כמו 'מכניסי רחמים' וכיו"ב היא ממה שאמרו בירושלמי ברכות פ"ט ה"א: "אם בא על אדם צרה לא יצווה לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לי יצווה

קדמונים שהיו כולם חכמים גדולים ידעו כל מצפוני חכמה", ובסוף הפרק כתב: "ומי לא ישים אל לבו ודעתו זה כי קדמוניו כל דרכם דרך חכמה ותבונה ומי ששם לבו ודעתו על דבריהם ימצא כי לא סרו מדרך האמת אף בדבר קטן", הרי לנו כמה החשיב המהר"ל את הפייטנים הקדמונים וחכמתם, וא"כ צ"ע למה לא סמך על הקדמונים שתיקנו מכניסי רחמים ושאר פיוטים כיו"ב, ויתכן מאוד שהוא משום שבזמנו לא היו מצויים הרבה ספרי קדמונים, ולכן חשש המהר"ל שפיוט זה נוסד ע"י חזנים מהדורות האחרונים (כמו שחשב אחד החכמים שהובא בפחד יצחק הנ"ל), אך אילו ידע שהתפילות והפיוטים הללו קדומים מאוד ונאמרו כבר אצל גאוני בבל ושאר גדולי עולם ודאי לא היה מערער ע"ז כלל ועיקר.

למה אין בתפילות אלו משום עבודה זרה ח"ו

רבים הקשו על התפילה למלאכים ממה שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות ריש פרק חלק בעיקר הה' שאסור לעבוד לאמצעים, (והבאתי במאמר הקודם את לשון המלחמת מצוה שהתפילה היא כקרבן והמתפלל למלאכים כאילו מקטיר לשמש ולירח ח"ו, וכן כתב בנפש החיים ש"ג פ"ט שכעת שהתפילה היא במקום עבודה גם זה בכלל האזהרה שלא לעבוד למלאכים, ובעיקרי האמונה שבסידורי אשכנז הנוסח של העיקר הזה הוא: "שהבורא ית"ש לו לבדו ראוי להתפלל ואין ראוי להתפלל לזולתו", אך לא ידוע מי קבע את הנוסח הזה).

אמנם גם טענה זו נתייבשה כבר בדבריהם של הרשב"ץ והמהר"ל והפחד יצחק ושאר האחרונים שהובאו לעיל, שכל האיסור הוא רק כשמבקש מהמלאכים שיעזרו לו ויושיעוהו בכח עצמם, אך אין כל איסור לבקש מהם שיכניסו את התפילה לפני ה', דכיון שעיקר מטרתו היא לבקש מאת ה' לכן בקשה זו היא עבודה רק לה' ולא לזולתו ח"ו.

ונראה בביאור הענין, דהנה ודאי דמי שיבא אל מלך גדול ויפול לפני רגליו ויתחנן לפניו בנוסח ארוך מלא מילות פיוס וריצוי וחרוזים ומליצות לא נחשב על ידי זה כעובד אותו ח"ו, אף דלכא' זהו ממש כמו תפילה, כיון שעצם הבקשה אינה 'עבודה' כלל, ומה שהתפילה היא עבודה זהו משום שע"ז משעבד את לבו לאביו שבשמים וקובע בלבו שהוא בעל הכוחות כולם ורק בידו הממשלה להרע או להיטיב, וכן מוכח ממה שקראו חז"ל לתפילה "עבודה שבלב", דאף שיש בה גם תנועת הלשון והשפתיים ופרישת כפים וכריעה והשתחויה (והמג"א צידד דגם בדיעבד לא מהני הרהור כדיבור וכן הכריע הנפה"ח בפרקים פ"ה, הובא בבה"ל סי' ק"א ס"ב) מ"מ כל זה אינו עבודה כלל, אלא העבודה היא רק שעבוד הלב לקב"ה, והנה פשוט וברור שהקורא את המלאכים שיתפללו עבורו לקב"ה, לא משעבד את לבו למלאכים כלל, אלא

יחוד ה', כי תפילה כזו מראה בעליל שהמלאכים הם רק עבדים ומשרתים לקב"ה ואין להם שום כח עצמי.

ויעוין שם עוד שהאריכו מאוד לבאר שמנהג זה הוא מנהג ותיקין של גדולי עולם, ואין בו שמץ חשש, וכתבו דברים חריפים מאוד נגד המהרהר אחר מנהג זה, ע"ש.

ובנתיבות עולם למהר"ל נתיב העבודה פי"ב הביא את דברי הגמ' בסנהדרין מ"ד ע"ב "רבי יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה", וכתב על זה: "ומזה משמע שיתפלל אל הש"י שלא יהיה לו צרים, אבל שיתפלל ולומר למלאכים אל תהיו צרים לי זה אין ראוי, רק שיהיה זה דרך התפילה אל הש"י, אבל אנו נוהגים לומר מכניסי רחמים הכניסו רחמינו לפני בעל הרחמים וגו', ואין זה ראוי, כי דבר זה כאילו מתפלל אל מלאכים שיכניסו רחמינו ולא מצאנו זה... ואפי' אם מותר לומר לאדם אחר התפלל עלי, זהו אצל האדם שהוא עושה חסד עם חבירו ולפיכך יכול לומר עשה אתי חסד זה והתפלל עלי, אבל במלאכים לא שייך לומר כך רק היא דרך תפלה ובקשה וח"ו שיתפלל כך, וי"ל כי מה שאנו אומרים מכניסי רחמים הכניסו וכו' אין זה בקשה כלל רק שהאדם מצוה כך למלאכים שהם מכניסים התפלה להכניס התפלה לפני הש"י, ויש כח לאדם לצוות למלאכים שהם ממונים על זה שיביאו תפלתו לפני הש"י.

ועם כל זה הוא דבר שאין ראוי רק שיהיה מכניסי רחמים תפלה... ולכך מה שמבקש מכניסי רחמים הוא תפלתו אל הש"י כי מכניסי רחמים יכניסו רחמינו, ולפי זה ראוי להגיה מכניסי רחמים יכניסו רחמינו משמיעי תפלה ישמיעו תפלתנו מכניסי דמעה יכניסו דמעותינו ולכך ישתדלו וירבו תחינה ובקשה... ומכל מקום יש ליישב כיון שתכלית הבקשה הוא להכניס תפלתו לפני הש"י, אף שהוא אומר למלאכים הכניסו רחמינו אין זה יוצא מן השם ית' כלל שהרי התכלית של הכל הוא השם ית', ומכל מקום כיון שלא מצאנו רק שיתפלל שיהיו הכל מאמצין כחו היה נראה לומר כמו שאמרנו מכניסי רחמים יכניסו רחמינו".

מבואר שגם המהר"ל נחית ליישב את אמירת מכניסי רחמים בדרך זו, שאין איסור לבקש מהמלאכים שיכניסו את תפלתו לפני ה', כי עיקר מטרתו היא לבקש מהשם יתברך עצמו, אך מ"מ העדיף המהר"ל שלא לומר כך כיון שלא מצאנו בחז"ל שאמרו להתפלל בלשון זו, אמנם להלן נביא מהשבה"ל סי' רפ"ב ומהרוקח שהביאו מדרשים מפורשים שנזכרו בהם תפילות כאלו, ומסתבר שאם היה המהר"ל רואה את דבריהם לא היה כותב כך.

והנה המהר"ל באותו פרק דחה את דברי האבן עזרא שהשיג השגות על הפייטנים, וכתב: "ויש לקיים דברי

אמנם צ"ב למה דיבר הכתוב ברמזים סתומים כ"כ ולא אמר בפירוש "תקעו בראש השנה שופר", ועוד צ"ב, דאם "בכסה" היינו שהחודש מתכסה היה לו לסמוך את מילת בכסה לחודש ולומר "תקעו בחדש בכסה שופר", אך הלשון "בכסה ליום חגנו" משמע יותר שיום החג מתכסה.

אמנם הטיב אשר דיבר הגאון הגדול ר' יוסף ענגיל ז"ל במאמרו הנכבד "מאמר לבנה", שדברי חז"ל הללו המה נכונים ומדוקדקים היטב היטב, וכל מילה ומילה בדבריהם מיוסדת על אדני החכמה והתבונה, וכדלהלן:

דהנה ידוע שהלבנה מורה על מידת מלכותו יתברך, וכמ"ש בברכת הלבנה (סנהדרין מ"ב ע"א) "וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על שם כבוד מלכותו", ובר"ה כ"ה ע"א איתא: "אל רבי לר' חייא זיל לעין טב וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים"¹, וכן מבואר בשמות רבה פט"ו באורך שמלכותן של ישראל היא כנגד הלבנה, שהמלכות נמשכה עד שלשים דורות מאברהם, ובאברהם התחיל להאיר ובשלמה המלך נתמלא דסקוס של לבנה ומשם ואילך פחתה המלכות עד צדקיהו, ע"ש, וע"ע בד"מ או"ח סי' תכ"ו, וכן הלבנה היא רמז לכנסת ישראל כמ"ש בברכת הלבנה: "וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידין להתחדש כמותה", נמצא שכנסת ישראל היא ג"כ כנגד מידת המלכות, והיינו משום שבני ישראל הם הממליכים את ה' יתברך בארץ ומודיעים את שמו בעולם.

והנה ידוע שהחטאים הם מבדילים בינינו ובין ה' יתברך כמ"ש (ישעיהו נט) "כי אם עונותיכם ה'י מבדלים בינכם לבין אלהיכם", ועי"ז כנסת ישראל נחשכת כיון שהחטאים הם כעננים המסתירים את אורו ית' מאיתנו, ועי"ז כביכול גם מידת המלכות העליונה נחסרת מקבלת השפע העליון המושפע בה מאתו ית', ע"י הקליפות שנבראו מעונות ישראל המכסות עליה, וסגולת השופר היא להעלות את זכרונו לפניו ית' לטובה ועי"ז ימחל לעונותינו, ולא יסתירו עוד את אורו ית' מאתנו, וכדבר הזה יהיה ג"כ במידת המלכות העליונה, שיסורו המסכים המבדילים ויתגלה ויפיע בה אורו ית'.

והנה ר"ה הוא יום חידוש מלכותו יתברך כידוע, וכמ"ש "אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם", ולכן אומרים אז המלך הקדוש והמלך המשפט, נמצא שר"ה הוא בחינת לבנה, ולפ"ז נכון מאוד מה שאמרו חז"ל ש"בכסה ליום חגנו" היינו "חג שהחדש מתכסה בו", כי באמת יום החג של ר"ה הוא עצמו בבחינת לבנה, נמצא שהוא עצמו מתכסה ביום זה כדוגמת כיסוי הלבנה שבאותו יום.

והשתא זהו איפוא ביאור הכתוב "תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו", כלומר שתקיעת השופר בחדש [דהיינו בר"ה שהוא ר"ח] היא משום ש"בכסה ליום חגנו" דהיינו שהלבנה העליונה נכסתה בקליפות שנבראו מהעונות ולכן תוקעים בשופר לכלה פשע ולהתם חטאת, להגיה אורות מאופל.

¹ ואיתא בספרים ש"דוד מלך ישראל חי וקים" גימטריא "ראש חדש", והביאור בזה הוא שבראש חדש הלבנה מתחדשת, והוא סימן למלכות בית דוד שתתחדש כן.

אדרבה עי"ז הוא קובע בלבו שאין להם שום כח עצמי, והממשלה היא רק לו יתברך, ורק אליו עינינו נשואות, נמצא שכל ה"עבודה שבלב" שלו היא אך ורק לבורא ית' ואפס זולתו.

ולכא' עיקר הקושיא הנ"ל צ"ע, שהרי ודאי מותר וראוי לבקש מחכמי הדור שיתפללו עבורו לפני ה', ואין זה כעובד להם ח"ו, וא"כ למה אסור לבקש כן מהמלאכים, וכבר עמד בזה בעל המאורות בספר מלחמת מצוה הנ"ל, וכתב: "ואע"פ שמצינו שישראל היו באים חסידי דורם לבקש רחמים עליהם אין ראוי לדמות החסידים למלאכים ולשאר הדברים, שהם כשליח צבור שיורד לפני התיבה בשביל הציבור, והם נבראים ונפסדים ומתים כשאר בני אדם וגוף אחד להם ורוח אחד להם על כן אין לטעות אחריהם אם נבקש מהם שיבקשו רחמים על הדור", אמנם דבריו צ"ע, שהרי לפני כן ביאר שהתפילה היא עבודה כקרבנות ותפילה למלאכים היא כמקטר לשמש ולירח ח"ו, וא"כ גם התפילה לחסידי הדור היא כמקטיר להם ח"ו, שהוא ע"ז גמורה, וצ"ל דס"ל דכיון שא"א לטעות אחריהם ממילא גם לא הוי ע"ז, משא"כ במלאכים ששייך לטעות אחריהם, וצ"ע.

למה אין בתפילות אלו משום שיתוף ח"ו

יש שהקשו על התפילות למלאכים ממה שאמרו בסוכה מ"ה ע"ב: "כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם", וא"כ איך מותר להתפלל למלאכים אחר שהתפללנו אל הקב"ה, ונראה דלפי דברי האחרונים הנ"ל מיושבת גם קושיא זו, דכל האיסור הוא רק כשמזכיר את "הדבר האחר" כמו מציאות בפני עצמה, שכך נראה מדבריו כאילו יש ב' אלוהיות ח"ו, אך כאן שמזכירים להדיא שהמלאכים הם רק משרתי ה' המכניסים את התפילות לפניו אך אין להם שום כח עצמי, זה לא הוי כלל כמשתף שם שמים ודבר אחר, אלא אדרבה בזה הוא מכניס את "הדבר האחר" תחת מלכות שמים, וכיו"ב כתבו בספרים על הפסוק "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", שאין כאן כל שמץ שיתוף חלילה, שהרי מודגש כאן שמושה הוא רק עבד ה', וכל כוחו ניתן לו רק מאת ה'.

ג) מאמר מיוחד לראש השנה.

גילוי כיסוי הלבנה ע"י השופר

אמרינן בגמרא (ר"ה ח' ועוד): "דכתיב תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו איזהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ראש השנה", ופירש"י שהירח מתכסה בו, והתוס' פירשו באופנים אחרים אך בפרקי דר' אליעזר סוף פ"ו מפורש כדברי רש"י, דמבואר שם ענין ריבוי הלבנה ומיעוטה, ואח"כ אמר שם: "ומנין שהוא מתכסה כולו, שנאמר תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו, בכסה ביום שמתכסה כלו תקעו בחדש שופר".

כבראשונה בהיות הנשמה תחת כסא הכבוד, וזהו כענין היובל שנאמר בו "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו".

ועוד ביאר בזה האברבנאל (ויקרא כג), שהשופר מורה על חירות מגזירת המערכות השמימיות, וז"ל: "לכן ברצות השם לזכות את ישראל הודיע וגלה את אונם שהיום ההוא הוא יום הוראה רבה ובריות בו יפקדו לחיים ולמות ויצו אותם לעמוד על נפשם להשתדל להנצל ולהמלט מהגזרות השמימיות הן וכי אין דרך לזה אלא שיצאו לקראת האלהים ולהתחנן לפניו ולדבקה בו לבקש ממנו שלא יעזבם להוראות המערכות השמימיות אבל שבסתר כנפיו יסתירם כיון שהם עם מרעיתו וחבל נחלתו, וזה ענין מצות יום תרועה שצוה שיתקעו ויריעו בשופר המורה על הדרור והחרות כאלו הם בני חורין מההוראות השמימיות... והנה היתה תקיעת השופר תרופה אמתית בזה משבע בחינות. הא' שתורה על דרור וחפשויות כאלו הם אומרים אין אנחנו חוששים להוראות השמימיות כי בני חורים אנחנו ועל זה התכלית היה שופר היובל וכמו שאמר והעברת שופר תרועה וקראתם דרור בארץ לכל יושביה".

וכן השופר דלעתיד לבא עניינו חירות כמ"ש בתפילה: "תקע בשופר גדול לחרותינו", וכמ"ש ברע"מ בהר ק"ט ע"א: "פקודא לתקוע שופר תרועה ביובל הדא הוא דכתיב כנשוא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו, כגונא דבתקיעת שופר דיובלא כלהו עבדין נפקי לחירות הכי בפורקא בתרייתא בתקיעת שופר מתכנשין כל ישראל מארבע סטרי עלמא".

ובספרי בהעלותך פסקא ע"ז איתא: "אם כן מה ראו חכמים לומר מלכיות תחילה ואחר כך זכרונות ושופרות אלא המליכהו עליך תחילה ואחר כך בקש מלפניו רחמים כדי שתזכר לו ובמה בשופר של חירות, ואין שופר אלא של חירות שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול אבל איני יודע מי תוקעו ת"ל וה' אלהים בשופר יתקע", ולפום ריהטא נראה מדברי הספרי שהזכרון אינו בשופר שלנו אלא בשופר שלעתיד לבא, ולכאורה הוא תמוה, הא אנן בר"ה של כל שנה ושנה עסקינן, אלא ביאור הענין הוא כנ"ל, שהשופר שלנו הוא ג"כ אותה בחינה של השופר דלעתיד לבא, שענין שניהם הוא יציאה לחירות.

וזהו עומק מה שאמרו בר"ה ט"ז ע"ב: "למה תוקעין... כדי לערבב את השטן", וכתבו התוס': "פירש בערוך [כדאיתא] בירושלמי בלע המות לנצח וכתוב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, כד שמע קל שיפורא זימנא חדא בהיל ולא בהיל, וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפורא דיתקע בשופר גדול ומטא זימניה למתבלע ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא", כלומר שהשופר מעורר חירות מעין אותה חירות שתהיה לעתיד לבא, ועי"ז נחלש כח השטן ומתערבבין טענותיו.

וכן בשופר של מתן תורה היה ענין זה, כמ"ש בשמו"ר פל"ב: "והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות, מהו חרות ר' יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר חירות מן גליות, ור'

וכתב הגר" ענגיל דענין זה רמוז גם בצורת השופר, שהוא כעין צורת הלבנה בחידושה, וכמ"ש בפדר"א שם שבמולד הירח הוא מתראה "כמין שופר", ומסמיכות הענין נראה מאוד שכוונת הפדר"א היא לפרש כך את טעם מצות תקיעת שופר.

ובזה מבואר היטב מה שאמרו "אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם... ובמה בשופר", דהיינו שתמליכוני עליכם ע"י השופר, ומלבד הפי' הפשוט שתרועת השופר היא סימן להמלכת מלך, הנה להנ"ל מבואר עוד שע"י תקיעת השופר סרים המבדילים בינינו לבינו ית' וכך ושכינתו שורה עלינו, והשכינה היא מידת המלכות כידוע.

השופר סימן לשילוח עבדים

והמשך הפרק: "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע. הסירותי מסבל שקמו פפיו מזוד מעברנה", מלמדנו טעם נוסף לתקיעת השופר בר"ה, דהנה אמרו בר"ה י': "בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין מנלן דכתיב תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגנו כי חק לישראל הוא וגו' עדות ביהוסף שמו בצאתו וגו' בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים כתיב הכא והוצאתי אתכם סבלת מצרים וכתוב התם והסירותי מסבל שכמו", וצ"ב מה ענין זה לתחילת הפרק שהוא תקעו בחדש שופר וגו', וכתב הרד"ק שם: "ונראה כי זהו טעם מצות התרועה בראש השנה, לפי שבטלו אבותינו מעבודתם ונחו מיגיעתם ביום זה, והתרועה הוא סימן שילוח עבדים, כמו שצוה הקדוש ברוך הוא תקיעת שופר ביום הכפורים של יובל שהיה סימן לשילוח עבדים וצאתם מרשות אדוניהם, כן צוה הקב"ה לתקוע בראש השנה לזכר כי ביום זה בטלה העבודה והיתה התחלת חרותינו... ביום הזה הסירותי מסבל שכמו, שלא נשתעבדו עוד כי ביום הזה בטלתי העבודה מהם, לפיכך שָׁטַם זה החוק שהוא תקיעת שופר לזכר ביטול העבודה שהיה ביום זה..." (ע"ש שהאריך בביאור הכתובים).

ולמדנו מדבריו שיום ראש השנה הוא מיועד ומסוגל לענין שילוח עבדים, וזה הוא ג"כ ענין תקיעת שופר שהוא רמז לשילוח עבדים, כדמצינו בשופר של יובל, ויצי"מ ג"כ היתה בבחינת היובל כמ"ש בזוהר בשלח מ"ו ע"א ועוד: "דהווא יובלא סליק לון ממצרים".

ובזוהר אמור צ"ב ע"ב איתא: "כתיב והעברת שופר תרועה בחדש השביעי וגו', שופר תרועה אמאי, אלא שופר דמתבר שלשלאין, דמתבר שולטנותא מכל עבדין, ובעיא לאחזאה שופר דאיהו פשיט ולא כפיף לאחזאה חירו לכלא, דהא יומא גרים ובכלא בעי לאחזאה עובדא, ועל דא שופר ולא קרן בגין לאחזאה מאן הוא אתר דאקרי שופר".

וביאור הדברים הוא, שביום ר"ה ג"כ יש ענין שילוח עבדים, כי כל גזר דין קשה הוא באמת חוב ושעבוד לס"א, וביום זה אפשר להפטר מהשעבוד הלז ולקרוע את הגזר דין, וכמו כן רוב האנשים משועבדים בעוה"ר ליצרם הרע ולתאוות גופם, ויום זה הוא הראשון מעשרת ימי התשובה, שהם הימים המסוגלים ביותר ליציאה לחירות מפח היצר, וכמ"ש אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, וכן עומק ענין התשובה הוא לשוב אל ה'

ולהעניש לזרעם אחריהם כמו שיראה מזה הכתוב ובכל מקום שנמצא בפייהם ז"ל (שבועות כב, ב) והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא שזה לא יתכן מן הדין".

ובאמת שכבר בעל העקידת יצחק (שער צט) הקשה קושיה זו [ואולי כוונת האברבנאל שהזכיר את חכמי אראגון, היתה לבעל העקידת יצחק שכיהן תקופה מסוימת כרב בישוב היהודי פרגה שבאראגון. והיותר נראה שכוונתו לרבינו בחיי שהתגורר בסרגוסה, אלא שרבינו בחיי קדם לו בשנים רבות, ולא שייך לומר עליו "חכמי דורנו"]. אלא שבעל העקידת יצחק הוסיף ותמה: "הנה השבועה הזו אצלו יתעלה היא שבועה בטלה כי ההכרח ההוא שיש בידו לעשות להם מכח השבועה הוא עצמו יכול להכריחם מבלתה כי מה טעם שישביע אדוני הארץ אחד מעבדיו שיפרע לו חובו כדי שיוכל לכופו על פרעונו כי הנה בזולת השבועה יוכל להכריחו אדרבה מוטב שיכריחם בלי שבועה ממה שיכריחם אחר עבור אותה. ואם נאמר שאין לו עליהם דין שבועה זו הנה באמת השבועה עצמה היא תחילת האונס ועקרו כי הוא יתעלה בקש אותה מידם וע"י נביאו השיא ופתה אותם עליה ומה טעם שיכריחם לעשות דבר שהוא הכרח ופתה אותם להישבע על עשייתו אם יתיר לעצמו האנסות על השבועה יתירהו בלא שבועה דמאי דעביד הא נפל בהא. ועוד שאם כן אין לו עליהם רק דין השבועה לבד לא עיקר התורה והמצוה. שאתה אם יש מחברך אצלך מנה ונשבעת לו לפרעו ביום פלוני הנה כשעברת על השבועה יש לו עליך שני דינים. האחד חיוב הממון עצמו והשני חיוב השבועה. אמנם אם נשבעת לתת לו דבר שלא נתחייבת לו הנה כשתלקה על השבועה שעברת ודאי תפטר מן הממון וכן ג"כ כשנענש דין עוברי שבועה לבד כבר נפטר מהתורה והמצוה".

מכח זה יצא העקידה לדון בדבר החדש ולומר שאותה שבועה היא הבטחה של הקב"ה שלעולם לא יהיה מצב שכלליות האומה תכפור בתורה. ובלשונו: "והוא הוא עיקר הברית והאלה אשר לא תופר לעולם. כי לא ישוער לאומה שתבחר בסורה מעל אלוהיה בשום פנים כמו שישוער שיבחרו כל אנשיה להיחנק יום אחד ומה שאינו בחוק טבע האדם לעשותו הנה הוא נחשב לנמנע גמור בחוקו כמו

נחמיה אומר חזירות ממלאך המוות", ובויק"ר פי"ה איתא גם "חזירות מן היסטורין", ולכן מתן תורה היה ביום **התמישים** ליצי"מ.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

(ז) בגדרי קבלת חרם ושבועה של אבות לבנים

א איתא בפרשה (דברים כט, יג – יד): "ולא אתכם לבדכם אנכי פָּרַת אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת הָאֱלֹהִים הַזֹּאת. כִּי אֶת אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פֹה עִמָּנוּ עִמְד הַיּוֹם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֶת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם".

וכתב רבינו בחיי: "ולא אתכם לבדכם. כלומר שבדור הזה אנכי כורת את הברית ואת האלה, כי אתם עמנו עומדים היום לפני ה' אלהינו, אלא אפילו את אשר איננו פה עמנו היום, כלומר בברית הזאת. ואמר כן: לפי שהאב שרש, והבנים הם ענפים העתידים לצאת מכח השרש, ועל כן היה יכול השרש להביא באלה את הדורות הבאים. ודרשו רז"ל: (תנחומא יתרו יא) כל הנפשות שנבראו מבראשית היו שם, והגוף עדיין לא נברא".

כלומר, שאופן כריתת הברית היתה עם בני ישראל שחיו באותה העת, ועם נשמותיהם של הדורות העתידיים. ונמצא שהברית נכרתה עם נשמותינו ולא עם גופותינו. והדברים צריכים עיון הכיצד שייך לכרות ברית עם נשמות שעדיין לא היו בעולם, ועוד שאינם יכולות להתנגד לשבועה [ועיון בחקרי לב (או"ח סימן מח) שהאריך בענין זה הרבה].

והנה האברבנאל כתב: "הספק האחד והוא הגדול שבכולן שנתעצמו להילחם בו חכמי דורנו זה במלכות אראגון על ענין הברית הזו ומאמר הכתוב שאמר ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את הברית הזאת וגו' כי את אשר ישנו פה וגו' והוא כי מי נתן כח לדור המדבר שעמדו רגליהם על הר סיני לחייב את אשר יקומו מאחריהם במה שאמרו נעשה ונשמע ולעברם בברית השם אלהיהם או השבע שבועה לאסור אסר על נפשם אשר לא יבטל לעולם. עד שיחייבו אותם בכל דברי התורה והברית אשר כרתו

הוא כחיוב של עבד כנעני, ולא משמע כן מלשון הפסוק "לעברך בברית" [וביאורו בלשון הפסוק דחוק].

ג. והנה בספר עמק ברכה (להגאון בעל יד דוד) האריך לבאר [במבוא לספרו (עמודים 2 – 3)] מה הכוח של ציבור לתקן תקנות ולחייב את בניהם אחריהם. וכתב שכיון שהעולם צריך להיות מתוקן ומסודר, מובן הדבר לכל בן דעת שצריך שיוכלו ממוני המקום לגזור גזירות ולתקן תקנות, על מנת שהעיר ויושביה ידורו בשלום ובשלווה. מבואר מדבריו יסוד גדול, שיש כח לציבור לתקן תקנות ולחייב את כל הבא אחריהם כיון שכך הוא תיקון העולם [אמנם יעויין שם שהאריך לבאר מהם התנאים הנצרכים לכך]. ויסוד הדברים מבואר בתשובת הרשב"א (מיוחסות סימן רפ) שכתב: "דע שכל ציבור וציבור יש להם רשות על יחידיהם שכל ציבור רשאי לגדור ולתקן בעירם כמו שבית דין הגדול יכולים לגדור ולתקן על כל ישראל. ומקרא מלא דבר הכתוב במארה אתם נארים הגוי כולו. והרוב ככולם". אמנם בדבריו לא מבואר הטעם, ולפי דברי העמק ברכה מובן היטב טעם הדבר.

על פי דברים אלו אפשר לבאר את דברי הרמב"ן (משפט החרם; וכן הוא בביאורו לתורה ויקרא כז, כט) שכתב שהעובר על החרם חייב מיתה, והוכיח כן מיונתן בן שאול. ובלשונו: "ועוד מצאתי באגדה בילמדנו [ויעויין בילקוט שמעוני (שופטים עו)], תניא רבי עקיבא אומר החרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם, אנשי יבש עברו על החרם והתחייבו מיתה. ולכך אני אומר כי מן הכתוב הזה יצא להם הדין הזה שכל מלך בישראל או סנהדרין גדולה במעמד כל ישראל שיש להם רשות במשפטים, אם יחרימו על עיר להילחם עליה, וכן אם יחרימו על דבר, העובר עליו חייב מיתה, והוא חיובן של אנשי יבש גלעד, ושל יהונתן שאמר לו אביו (שמואל א' יד, מד) כה יעשה אלהים וכה יוסיף כי מות תמות יונתן, ומהיכן נתחייבו אלו מיתה מן הדין חוץ מן המקום הזה".

וכן אפשר לבאר את דברי המהר"ם מרוטנבורג (חלק ד (דפוס פראג) סימן תשיב): "ועוד אומר ריב"א אם הסכימו לגזור ואמר אחד א"א בתקנתכם בעל כרחו צריך להסכים עמהם כדכתיב את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה וכן

שהיא ברית כרותה לעולם שלא יתבטלו אנשיו כלם מצד בחירתם בבטול פריה ורביה וכיוצא אף על פי שאפשר שאחד מעיר יבחר לעשות ולזה היתה הברית הכרותה בינינו ובינו יתברך ברית עולם אשר לא תשוער הפרתו בצד מהצדדים" [ויעויין במהר"ל (נצח ישראל פרק יא) שהאריך בזה, ובמלבי"ם. והדברים ארוכים, ואין כאן מקומם].

ב. אמנם האברבנאל כתב ליישב: "אין ספק שאם אדם קיבל הלוואה מאחר שחייב בפירעונה הוא ובניו עד עולם. כי כמו שהבנים זוכים בירושת נכסי אביהם. ככה הם מחויבים לפרוע חובותיהם וחיוב האבות כשיהיה בדרך הזה, רוצה לומר ממה שקבלו בדרך הלוואה מוטל על הבנים אף על פי שלא היו עדיין בעולם".

ודבריו צריכים עיון, שהרי נחלקו הראשונים לגבי שעבוד הגוף של הלווה האם הוא פוקע בזמן מיתתו ונשאר רק שעבוד נכסים, או שאף שעבוד הגוף של הלווה אינו פוקע במיתתו. דעת הר"ן (כתובות מד, ב ברי"ף) שבשעת מיתת הלווה פוקע שעבוד הגוף, אלא שהנכסים נשארים משועבדים כיון שהם נהיו ערבים בשעת ההלוואה שאם יבצר מהלווה לשלם את חובו, הם ישלמו במקומו. ובלשונו: "ומיהו כשמת לוואה אף על פי ששעבוד גופו פקע שעבוד נכסיו לא פקע לפי שעיקר ערבותן של נכסים בענין זה הוא שכל זמן שלא ימצא הלווה שירד לנכסיו ויפרע מהן".

ואילו דעת הרא"ש (כתובות פרק ט אות י) שאף שעבוד הגוף נשאר לאחר מיתה, ועל כן מועילה מחילה על גוף החוב לאחר מיתת הלווה. וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך (אבן העזר קה, ו) [ויעויין בחלקת מחוקק (שם, יח) ובש"ך (חו"מ סו, פב)].

וא"כ צריך ביאור, בשלמא אם ננקוט כדעת הרא"ש וסיעתו ששעבוד הגוף של האב נשאר לאחר מותו, שייך לומר ששעבוד הגוף של יוצאי מצרים עוברת לבניהם אחריהם, אבל לפי הר"ן איך שייך לומר שהחיוב של דור האבות עובר לבניהם, והרי חוב של הלוואה אינו עובר מאב לבן. ועוד קשה שמדברי האברבנאל משמע שחיוב בני ישראל

בראותי דברי הגאון מוהרא"ח שפיגל שליט"א גבי אלקנה (באות ד') דרצה לקיים באופן עלייתו למשכן דינא ד"לשכנו תדרשו", ובעומדנו סמוך ונראה לראש השנה, אמרתי להעזיז לשתפכם באשר התחדש לי בעבר בהך הפטרה הנקראת בר"ה, כמבואר במגילה ל"א ע"א, גבי חנה, דכתיב "ותעלה עמה כאשר גמלתו בפרים שלשה" (שמואל א', א', כד), ומדוע דוקא שלשה פרים? [ואמנם הרד"ק מפרש שרק פר אחד הקריבה והשאר הביאה לאכילה].

ואולי, דיעוין רש"י במגילה שם שמפטרין בחנה לפי שפקידתה היתה בראש השנה, ובר"ן שם (י' ע"ב מדפי הרי"ף): "בראש השנה ביום א' "וה' פקד את שרה" ומפטרין בחנה - לפי ששתיהן נפקדו בראש השנה כדאיתא פ"ק דר"ה". וז"ל הגמ' בר"ה (יא.): "בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה", ופירש"י: "נפקדה שרה - בא זכרונם לטובה ונגזר עליהן הריין". והגמ' בהמשך לומדת זאת מהפסוקים.

א"כ אפשר להיות וידעה שבר"ה נפקדה - כשעלתה למשכן ה' בשילה הביאה פרים כמספר הפרים הקרבים בר"ה. דקרבן דר"ה הוא פר אחד לעולה (במדבר כט, ב), ומצד ראש חודש מקריבים שני פרים (שם כח, יא), אשר על כן הביאה שלשה פרים, להזכיר ולהודות גם על ענין זה שנפקדה בראש השנה.

[במאמר המוסגר, עולה כעת במחשבה לפום ריהטא, הלא הגמרא מזכירה את פקידת שרה רחל וחנה, ומדוע אין מזכירים בר"ה גם את פקידת רחל? ואולי, היות ורחל היא בחינת עלמא דאתגליא (לעומת לאה שהיא בחינת עלמא דאתכסיא), ור"ה הוא "בכסה". דברתי דברים שאין לי הבנה בהם]

כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה.

דוד הירש.

יונתן לא שמע שבועת אביו". ומבואר שהשבעה חלה על האדם אפילו בעל כרחו. ולכאורה קשה היאך יתכן לומר כן, והלא הלה עומד וצווח שאינו רוצה באותה תקנה. ולפי דברי העמק ברכה הדברים מבוארים היטב.

מעתה אפשר לומר שקבלת ישראל הועילה מצד ציבור, שיכולים הציבור לקבל קבלה עליהם ועל זרעם. ולכאורה קשה, שאם כן מפני מה הוצרכו ישראל לומר אמן על הברכות והקללות, והלא אף מי שאינו מסכים לתקנות הציבור חייב לקיימם.

וכבר עמד בזה הרשב"א (שם) והקשה: "כי אפילו לא ענו אמן היה עניין מקובל שהרי ציבור היה. אלא הם מעצמם אנו אמן להראות שקבלו התורה בסבר פנים יפות. א"נ קבלת התורה שאני שהוצרכו לענות אמן משום שהם תרי"ג מצות. ואחר שיענו הפעם ההיא שוב אינם צריכים שבועה כי מושבע הוא כל יחיד מהר סיני לעשות מה שרוב הציבור מסכימים דאיכא הגוי כולו ורובו ככולו".

ובביאור כוונת דבריו שכתב: "אי נמי קבלת התורה שאני וכו' משום שהם תרי"ג מצוות" ביאר העמק ברכה שכונתו לומר שלפני שקיבלו עליהם את תרי"ג המצוות לא היה לישראל שם ציבור, שהרי לא היה להם דבר שיאחד אותם לשם ציבור, ורק אחרי קבלת המצוות נחשבו ישראל כציבור אחד, ואז קבלתם ותקנתם מועילה לדורות.

כבוד הגר"ח ויינשטוק שליט"א,

אחר דרישת שלומו וטובתו, ובתודה על הגליון שכשמו כן הוא,

"נחשבה" – הגאון מורנו רבי יהואל הלוי נוביק שליט"א

בס"ד נחשבה נצבים תשפ"א

התועלת העצומה שיש בימים הנוראים – לשפר עצמינו ברב או במעט – וכל המרבה הרי זה

משובח...

אתם נצבים היום בלכם – לפני ד' אלקיכם – ראשיכם שבטיכם וקניכם ושטריכם כל איש ישראל. – לחוש עצמינו נצבים לפני ד' אלקינו, זו עבודת הימים האלה הקדושים. דע לפני מי אתה עומד, לפני מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא.

ולשם כך בעצם, הולכים לפליחות... ומרבים בתפילות ובתחנונים, כידוע...

השאלה הנשאלת האם זה מועיל? והאם זה משנה אצלינו משהו? האם אחרי כל העבודה והמאמץ שאנו משקיעים אנו הופכים לאנשים טובים יותר? זו שאלה ידועה מימי עולם ושנים קדמוניות.

ונשאלת השאלה מיהו בעל השאלה? האם היצר הרע או אולי היצר הטוב? והבעיה היא שאין חותמת על השאלה, כדי שנוכל לזהות את השואל, מיהו ומה הן מטרותיו. והיינו האם מטרת השאלה היא לעורר אותנו, או להרדים אותנו... אנב: מענין שהשאלות הללו וכיוצא באלו, נשאלות, מציקות, ומטרידות, רק בימים הנוראים, כאילו כל השנה הכל בסדר, אין במעשינו שום נפתל ועיקש... כלומר שאין אנו עוסקים לעולם בדברים חסרי סיכוי. האמנם???

ומהי התשובה על כל פנים, האם רואים איזה שינוי אצלינו אחרי הימים הנוראים, או לא? ובכן, זה תלוי, אם השואל הוא היצר הרע, אזי התשובה היא כן.

בהחלט זה מועיל... והופך אותנו לאנשים טובים יותר... וגם אם זה משפר אותנו לזמן קצר זה כדאי, ושוה כל הון דעלמא.

ואם השואל הוא היצר הטוב, אזי תחיה התשובה לא. וצריך לעמוד הרבה יותר, כדי להיחפך נעלים יותר... ואין לנו להסתפק במועט, כי אזהב כסף לא ישבע כסף. חי לך כלל, ואיך פירושה זיל, גמור.

ויחי רצון שנזכה לכתוב עצמינו בספרן של צדיקים גמורים. – ונזכה לכתובה וחתומה טובה בספרן של צדיקים גמורים...
 ~~~~~

שופרו של משיח

סיפור מיוחד במינו לראש השנה

הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א

השמש כבר שקעה מזמן. פאת רקיע מערבית שהייתה ורודה וכתומה, נכנעה לשחור הלילה והתמזגה עמו עד שהפכה להיות גם היא שחורה כפחם. הם ישבו על הסלעים. עוקבים מבטיהם אחרי דייגים חובבים שהשליכו חכות לתוך המים וציפו לחוש משיכה בקרס, אות שדג תקע את פיו בפיתיון ונלכד. ריחו המלוח של הים מילא את הכל. הגלים התנפצו על הסלעים מתחת לכפות רגליהם היחפות והתיזו טיפות מים קטנטנות על פניהם. רוח קרירה נשבה עליהם מן הים והביאה אתה עוד גל גבוה. "אז מה אתם אומרים, אפשר כבר לקום?" שני ראשים נעו במרץ לאות שלילה. "בקושי באנו, אנחנו רוצים לשבת עוד קצת. עוד לא צלינו תפוחי אדמה", אמר אחד מהם.

"עוד לא דגנו אפילו סרדין אחד" הוסיף אחריו חברו.

ר' יוסף משה, אברך שחור זקן וכחול מבט, בחן אותם בחיך שובב, "אמרו את האמת: עוד לא בילינו ושרפנו את הלילה". הם הצטחקו. "אתה קולע למטרה" הסכימו איתו. "אנחנו רוצים לבלות כאן את כל הלילה, על שפת הים. לשכב על החול הלח. לשמוע את הגלים, לנשום את המליחות. להיות לילה בתל אביב. מה בוער לנו לחזור לירושלים?" ר' משה יוסף לא הגיב. וכי מה יאמר להם, שתל אביב היא עיר מסוכנת לבלות את הלילה, גם רוחנית וגם גשמית? וכי ירצו להבין זאת. נהפוך הוא, חזי אולי עוד ירצה להבין. יחזקאל מוסקוביץ' הוא המקרה הקל מבין שניהם, נימים אחדות מקשרות בינו לבין עולם היהדות ממנו בא, אבל צחי, הוא יצחק וידר, כפסע בינו לבין התפקדות מוחלטת. כמו עבד החפץ בחיי הפקר, כך צחי, אומר על עצמו ללא בושה ובלי למצמצם, "כן, אני רוצה להיות חילוני גמור".

מה שמגונה בעיניו, יהיה רצוי בעיניהם.

והוא, ר' משה יוסף טרוביץ מנסה לעצור את ההתדרדרות. לפעמים הוא מרגיש כמו מישהו שמנסה לבלום בכף ידו משאית גולשת לתהום. העניין אבוד, הוא חש פעמים רבות.

אבל הוא לא מוותר לעצמו. הוא למוד מלחמות, מאבקים קשים. ויכוחים מייגעים.

פעמים רבות הוא גם רואה את הבלתי יאומן קורה. את המשאית נבלמת ס"מ אחד לפני הנפילה לתהום.

אבל במקרה הזה, עם שני הבחורים הקשים האלו, זה לא כך.

יחזקאל מוסקוביץ' הוא בחור ברוך כישרונות ואומלל שהחיים לא היטיבו אתו. מזה חמש שנים הוא יתום. אביו נפטר חודש לפני בר המצווה שלו. המסיבה לא התקיימה והמשפחה כמעט התרסקה. אמו לא התאוששה מהאסון והיא איננה מסוגלת לחזקו שעה שהיא עצמה זקוקה לחיזוקים נפשיים.

חזי מתגלגל תקופה ארוכה בין ישיבות שונות, חלשות יותר וחלשות פחות, ורגע לפני היציאה הרחובה, הפנה אותו מישהו אל ר' משה יוסף טרוביץ, העוסק במלאכת הקודש של טיפול בנערים על סף הנשירה.

חזי אינו להכעיס'ניק, החיים פשוט לא הראו לו את הפן היפה שלהם.

צחי וידר לעומתו בא מרקע הפוך לגמרי. כלומר, גם אצלו הסיבה להפיכתו לעונה לתואר נושר היא אביו. אם כי לא בגלל הסתלקותו מן העולם חלילה. ההיפך הוא הנכון. אביו של צחי, הרב הגאון רבי אלישע וידר, מג"ש מכובד בישיבה מפוארת, היא הגורם שכן הטיפוחים וילד השמנת כמעט נמצא בחוץ. כיפונת קטנה על ראשו והציצית כבר מזמן לא עזבה את הארון. רבי אלישע וידר ראה בבנו צחי הכישרוני את חזות הכל. השקיע בו את תמצית לשדו והזניח בגללו את שאר בניו הפחות כישרוניים. 'צחי הוא פרח של ילד' נהגו מחנכיו לומר. הוא נתברך בכל המעלות. אך כישרונותיו האפילו על הכל. מבריק ומהיר תפיסה. יצירתו ומחדש חידושים בגמרא כבר מגיל . בבר-המצווה שלו דרש ברבים דרשה שחידש בעצמו. מערכה שלמה ומסובכת בדברי ה'קצות' (ספר קצות החושן) להנאת האורחים לא נתן חתן המצוות שיפסיקו אותו בשירת "וראה בנים", כמקובל. ביד בוטחת החזיק במיקרופון והדהים את כל הנוכחים בשלל סברות שכל אחת מהן הייתה חריפה ומפולפלת יותר מרעותה.

רבי אלישע התפעם מבנו הכישרוני והחליט להפוך אותו לגדול הדור הבא. התמסר לו כל כולו ועקב אחרי צמיחתו ביום ובלילה.

צחי המריא כמטוס קרב, ובשיעורים א' וב' בישיבה קטנה נחשב לבחור הטוב בישיבה. ככל שטיפס ועלה, תבע ממנו אביו יותר. ברם, עודף ההלחצה לא הטיב אתו. פתאום התחיל משהו להשתבש וצחי החל מתקרר ומאבד ענין בהישגיות למרבה אכזבתו של האב הגאה. היחסים ההדוקים והחמים בין האב ובנו החלו מתקררים עד שהכל התהפך לגמרי. ר' אלישע המאוכזב החל מגלה באיחור כי אינך יכול להניח את כל הביצים בסל אחד, וחבל על הזמן שלא השקיע בבניו האחרים, הבינוניים בכישרונות. מאוחר יותר, כשחזי הרגיש דחוי ועזוב, עשה כל אשר לא ידו כדי להרגיז את אביו. הוא רצה לפרוק עול תורה ומצוות רק כדי להכעיס את אביו.

ובשני מקרים קשים אלו היה ר' משה יוסף עסוק עד למעלה מצווארו. שני נערים שיכלו לצמוח ולפרוח בגן בית ה' ובגלל נסיבות אלו ואחרות, עומדים הם על עברי פי פחת, רגל אחת בחוץ, והשנייה בעקבות הראשונה.

מיום בו החל לעבוד בארגון "פירותיך מתוקים" המטפל בנשמות תועות, טרם נתקל בשני בחורים כה קשים, טען ר' משה יוסף באוזני זוגתו כשזו שאלה אותו מדוע הוא כל כך לוקח ללב מהם, ומדוע הוא מזניח את הכל בגלל שניהם.

"הם יכולים להיות גדולי הדור, שניהם" אמר בצער. "אני עתיד ליתן את הדין אם לא אצליח להחזירם למוטב".

הגיעו ימי אלול. קול שופר היה מנסר בחלל האוויר מדי בוקר, מרעיד את הלבבות ומזכיר כי יום הדין מתקרב ובא. אפילו הדגים שבים רועדים, אך בנפשם של חזי וצחי אין תזוזה קלה שבקלות.

גם שבוע הסליחות בשבוע האחרון של השנה לא טיהר וזיקק את מצפונם של הנערים. הם לא טרחו לקום לסליחות אפילו פעם אחת, וכל דבריו של ר' משה יוסף נפלו על לבבות אטומים. מבט קר וזר עמד בעיניהם של שני המטופלים שלו והוא לא ידע מה להם, עד ששמע אותם מסתודדים בצהרי יום כ"ז אלול ונחרד. השנים כבר נתנו גט לדת במחשבתם. הם תכננו לצאת לאילת הדרומית בדיוק בערב ראש-השנה לפני הצהרים. האם הם מבקשים להתפלל ביום הדין דווקא שם? ... זאת הייתה אמורה להיות שריפת כל הגשרים. הצעד שאין ממנו חזרה.

מוחו התחיל לחשוב בקדחתנות. בראש השנה הזה יפול דבר, לכאן או לכאן. או שהצד הטוב יתגבר או חלילה השטן יחגוג את נצחוננו. "מי לא נפקד כהיום הזה להזכירם לחיים ולמוות" הדהדו בראשו מילות התפילה. "שלושה ספרים נפתחים בראש השנה, צדיקים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים". ומסבירים הצדיקים ובעלי המוסר כי כל אחד במו התנהגותו כותב את עצמו בספר בו הוא בוחר. התנהגותו היא המראה של לבו ומשקפת באיזה ספר הוא רוצה להיכתב, האם בספרן של צדיקים או חלילה...

בהיסח הדעת דפדף בעיתון ישן, ועינו נפלה על כתבה בה סופר על גביר מארה"ב המסבסד כרטיסי טיסה לאומן לכל מי שלא היה שם עדיין.

בראשו צפו תיאורים שונים ששמע מכמה חברים וקרובי משפחה שהיו באומן וסיפרו בהתלהבות על התפילות החמות בנוכחות אלפי מתפללים. על ההשתטחות על הציון הקדוש המהווה מקווה לנשמה. נו, אולי זה יעשה משהו לבחורים האלו? אולי כאן ישתלשל אליהם חבל שיחלץ אותם מהתהום? אמנם אני ליטאי גמור, לחש לעצמו, וכל מושג הנסיעה לאומן זר ומוזר לי, אבל עם שני הבחורים האלו, דומה, אין מה להפסיד. הם רוצים טיול בראש השנה, אתן להם טיול כזה שלא ישכחו אותו לעולם.

***

הוא טלפן למספר הטלפון שהופיע במודעה המצורפת לכתבה, "מצטער אדוני, פנית באיחור" אמר לו מישהו.

"מדובר בהצלת נפשות" ניסה להסביר לאלמוני מעבר לקו.

"אילו היית פונה לפני שבועיים היית מקבל שלושה כרטיסים במחיר מוזל מאד" הצטער הפקיד, "הנדיב העמיד לרשותנו כמות אדירה של כרטיסים, אבל הכל נחטף. כולם רוצים להיות אצל רבינו".

בטעם חמצמץ על לשונו סגר את הטלפון. צריך לעשות משהו לפני שיהיה מאוחר מדי, בטרם יקרע החבל. הבעל שם טוב בכה כאשר הפרנקיסטים השתמדו, סיפרו תלמידיו, ואמר כי כל עוד מחובר הענף לעץ – יש לו תקווה. אבל כאשר נכרת הענף מן העץ, לא יוכל לחזור לחיים.

כיצד מונעים משני הנערים האלו לבצע את זממם, ולהתפקד חלילה דווקא ביום הדין הגדול והקדוש? ובאותו רגע גמלה ההחלטה בלבו של ר' משה יוסף, צריכים ללכת על מסירות נפש, אם אתה רוצה לעצור אותם, עליך לעשות מעשה. ויעלה לך כמה שיעלה!

"אולי אתם רוצים לצאת אתי לנסיעה לחו"ל?" פנה אל שני הנערים בפנים תמימות, כאילו אינו יודע על תכניתם הסודית. השניים, במשובת נערים שטחית, התלהבו מרעיון הטיסה לחו"ל ("עדיף על פני סתם נסיעה בארץ") והביעו את הסכמתם לטוס אתו לאומן.

הוא פנה אל אחד מסוכנויות הנסיעות המארגנות את הטיסות לאומן, והזמין במחיר מלא שלושה כרטיסי טיסה על חשבוננו. דרכונים היו לשלושתם, עסקנים חרוצים הצליחו לסדר ויזות במהירות הבזק. למרות שהדחיפות עלתה לו בתוספת של מאות שקלים לכל אשרת כניסה, לא היה מאושר ממנו כאשר החזיק בידיו שלושה כרטיסי טיסה ושלוש ויזות.

הכרטיסים הושגו ברגע האחרון והם נראו בהתאם. תאריך ושעת הטיסה מאד לא נעמו לו, אלו נקבעו בעלות השחר של יום כ"ט אלול, בעיצומו של ערב ראש השנה, יום אותו הוא מועיד בכל שנה להכנות רוחניות וגשמיות לקראת החג בביתו, בקרב בני משפחתו.

שעת הטיסה נעמה לו עוד פחות, חמש בבוקר. שעה בה הוא כבר עומד ואומר סליחות בכל שנה בהשכמת הבוקר, כמנהגו מאז ימי ילדותו. עם זה עוד יסתדר איכשהו, יאמר סליחות בלילה ויעשה התרת נדרים בבוקר אחר התפילה על מנהגו הטוב שהפך לאונסו...

זה לא קצת מסוכן, לטוס ממש בערב ראש השנה? שאלה רעייתו. הוא עיין בכרטיס. זו הייתה טיסה במסלול תל-אביב מינכן, מינכן קייב. כלומר, הם ימריאו מנתב"ג למינכן בגרמניה, משם, לאחר חניית ביניים והפסקה של שעה וחצי ימשיכו לקייב.

"אתה לא לוקח סיכון מסוים?" חזרה ושאלה.

הוא התייעץ עם סוכן הנסיעות. הלה ערך את החשבון והגיע למסקנה כי הדרך תארך, כולל נחיתת הביניים במינכן, עם כל מיני עיכובים, לכל היותר שש שעות. "אני מוסיף על זה עוד שעה וחצי של סידורים בנמל התעופה קייב ומגיע לשבע וחצי שעות, ולכל היותר 8 שעות. קח בחשבון את הפרשי השעות בינינו לבין קייב וכך הרווחת עוד שעה. כאילו יצאת בארבע בבוקר מישראל. כלומר, אתה יוצא מנמל התעופה בקייב החוצה בשעה 12 בצהריים. הדרך מקייב לאומן לוקחת 4 שעות לכל היותר, והשקיעה באומן היא בשבע בערב בערך. תגיע לאומן לכל המאוחר בארבע אחרי הצהריים. עדיין יהיו לך אפילו שעתיים להתארגן כיאות באכסניה בטרם יתקדש החג."

ר' משה יוסף משך קצת בכתפיו, וזוגתו לא התלהבה מן החשבון "העומד על כרעי התרנגולת", אך דחף הקדושה שאחז בו היה עצום והוא לא רצה לוותר על תכניתו, שהייתה פתח התקווה היחיד להצלת שתי נפשות מישראל.

***

חזי וצחי היו מאושרים. אילת לא תברח, אבל לטוס בחינם לחו"ל? זה חלום ורוד שנחת על ראשם מבלי שביקשו. הם הגיעו לנמל התעופה בשתיים בלילה. עבור ר' משה יוסף היה זה ליל שימורים. את הסליחות סיים לומר בשעה מאוחרת, בקושי הספיק לנמנם שעה אחת וכבר היה עליו לקום כדי להספיק להגיע לנמל התעופה בזמן.

סידורי הקרקע עברו באיטיות משוועת. התור היה ארוך. הם עמדו אחרי קבוצת תיירים גרמנים ור' משה יוסף ניצל את המצב כדי לשוחח בנחת עם שני הבחורים. הוא ידע שהם לא אמרו סליחות - שומו שמים, סליחות של ערב ראש השנה! אבל כאשר אתה מנסה להציל בית בוער אינך מקונן על כסא שנשרף.

הכסא נשרף, אבל כמה אניצי פשתן אפשר להציל ממנו.

ציטט באוזניהם כמה חרוזים מן הפיוטים הנוקבים "אדם איך יזכה והוא בכל יום למוות מחכה/ בשר מה ידבר והוא מובל לקבר/ גוויו לבור נופל, למקום חושך ואופל", והחל מנתח איתם את המשמעות. מבלי ששמו לב, התנתקו מן ההמולה הרוחשת בנמל, משלל המראות הצבעוניים, וחשבו על רעיונות נשגבים שרוממו אותם טפח מן העולם הסובב אותם. הוא סיפר סיפורים מעניינים שהתקשרו לאמירת הסליחות ולבסוף התבררו כמשלים קולעים. כמה פעמים הצליח להכניס אותם להלך רוח רציני וחילץ מהם אמירות בנוסח "מעולם לא ידענו", "אף פעם לא חשבנו על זה".

כשעלו למטוס וישב במקומו התעטף בטלית ותפילין ושקע בתפילת שחרית. חזי 'עשה לו טובה' והניח תפילין לתפילה מזרזת בת שלוש דקות, צחי לא טרח לעשות אפילו את המינימום הזה. הוא הציץ מן החלונות ללא הרף, אבל לא היה עדיין מה לראות מלבד את אורות הקרקע של נמל התעופה.

אכן, הטיסה התעכבה בשעה ורבע למורת רוחו של ר' משה יוסף. הם המריאו בשש ורבע במקום בחמש בגלל קבוצת נוסעים שהתאחרה. פער השעה בין ישראל לאוקראינה נמחק, הוא קיווה שלא תהיינה עוד תקלות.

הן באו, ובצרות.

במינכן התעכבו למשך שעתיים מכל מיני סיבות ועיכובים, ובקייב נחתו באחת בצהריים לפי השעון המקומי. סידורי הקרקע היו איטיים ומתמשכים. הם יצאו החוצה בשתיים בצהריים.

חזי וצחי גיחכו מול קוצר רוחו של ר' משה יוסף שהציץ בשעונו מדי רגע בקוצר רוח הולך וגובר. "מה העניין?" שאל צחי בנימה מתריסה. "יש לנו עוד המון זמן עד הערב. תראה, השמש באמצע השמים".

היו להם עוד חמש שעות עד השקיעה, אבל ר' משה יוסף חש שעורו בוער.

כמה נהגי מוניות עטו עליהם, "אומן?" הם הציעו את עצמם ודרשו את המחיר הרגיל אבל ר' משה יוסף חיפש מישהו מיוחד. ואכן, מתוך קבוצת הנהגים יצא אחד, קשיש מעט יותר מכולם אבל בעל מראה סמכותי כמו 'חצי ראש ממשלה'. "אני יודע דרך קיצור לאומן, מה שאף אחד מהם לא יודע" אמר באנגלית והצביע על עמיתו העומדים ליד צי הרכבים. "אני לוקח קצת יותר. הם לוקחים 200 דולר, אני לוקח 300, אבל זה כדאי".

עם כסף נסתדר, לחש לעצמו. כל הנסיעה הזאת עולה לי הרבה כסף והדבר לא היווה מעצור. "תוך כמה זמן נהיה באומן?" שאל בלהיטות.

"תוך שעתיים וחצי, אני גם נוסע מהר, יש לי אוטו טוב" הצביע בגאווה על המונית החדשה שלו. "אם נגיע תוך שעתיים ורבע לאומן תקבל 350" פלט בנדיבות. "אלחץ חזק על הגז" הסכים אתו הנהג בצחוק פרוע.

הם נכנסו פנימה, הניחו את החבילות בתא המטען והתרווחו על המושבים הנוחים. חזי וצחי לא חדלו מלהביט החוצה מהחלונות והתפעלו מן הנוף החולף על פניהם. ר' משה יוסף עיין בספר מוסר וניסה להתרכז, לשווא. ערב ראש השנה ירוד כל כך מבחינה רוחנית לא היה לו בחיים. בכל שנה הוא נמצא במקומות קדושים ביום הזה ואינו משוטט בנמלי תעופה הומים, בין גויים אשר לא תשמע לשונם. באילו פנים יגיע ליום הדין הגדול והנורא. נחמה אחת הפיחה בו רוח חיים. בקרוב יגיעו לאומן, הכל מספרים נפלאות על המקום הקדוש, המסוגל לרומם ולחלץ משאול תחתיות גם את העבריין הגדול ביותר. והרי זו הייתה מטרת נסיעתו, להעלות את שני הנערים האלו, רגע אחד לפני שהם נוטשים את מוסר אביך ותורת אמך גם יחד.

***

פלאץ!

התקר אירע במהירות מסחררת.

הם נמנמו מעט, עייפים מתלאות הדרך ומלילה ללא שינה, והתעוררו בבהלה כאשר המונית פנתה פתאום הצידה לשולי הדרך, מקרטעת על האבנים והעפר עד שבלמה. הנהג קפץ החוצה לבדוק מה קרה וגידף באוקראינית. לנוסעים ההמומים הסביר באנגלית "עלינו על בורג שניקב את הצמיג. לא נורא, יש לי את כל הציוד הדרוש להחלפת הגלגל ותוך כמה דקות נמשיך בדרך לאומן". הוא היה מיומן. אבל הגיל נתן בו אותות. באיטיות שלף את המגבה (ג'ק) ומברג ענק מתחתית תא המטען. הבחורים הצעירים עזרו לו מעט שעה שהחליף את הגלגל הנקור בגלגל הרזרבי. לאחר כעשרים דקות התניע את המכונית. "אנחנו ממשיכים" אמר הנהג בסיפוק. כפות ידיו השחירו מן הפיח הממלא בנדיבות את גלגלי המכוניות באשר הם. "אתן לכם פיצוי על העיכוב" אמר באדיבות לר' משה יוסף שנראה לחוץ ועצבני במידה בלתי משוערת. "אני יודע דרך קיצור שרק נהגים בודדים מכירים אותה. איזה כביש שלא מופיע על המפה והוא ממש חותך את הדרך". "את זה כבר אמרת לנו בנמל התעופה" אמר ר' משה יוסף ברוגז קל. "אבל לא הסברתי איך זה קורה" הצטדק הנהג, "הנה כעת אני יורד מהכביש הראשי ופונה לכביש קטן שרק הצבא משתמש בו לפעמים".

"אוי ואבוי" צעק ר' משה יוסף.

"מה קרה?" נבהלו כולם.

"אוי לי מיצרי ואוי לי מיוצרי" נאנח, "דרך קיצור שרק הצבא משתמש בה, לא נשמעת לי טוב, כל מיני מכשולים ומהמורות עלולים לצוץ בה. אך מאידך, אם ניסע בדרך המלך לא נספיק להגיע לאומן בעוד יום". "מה אתה דואג" אמר הנהג בנימה אבהית. "אני יודע שיהודים נוסעים לאומן. אביא אותך לשם הכי מהר". דרך הקיצור חלפה בין חורשות מוריקות ועבותות, מרהיבות ביופין. הם נסעו בתוך מקומות כמעט שכוחים מאדם. חזי וצחי דימו לראות לא פעם דוב מאחורי העצים, "ממש כמו בסיפורי האגדות". לבו של ר' משה יוסף הלם בפראות. פיו התייבש והמים המינרליים שלגם לא עזרו לו. העסק לא מצא חן בעיניו כלל וכלל. נראה היה לו שהם מסתבכים והולכים מרגע לרגע. רגליו קיפצו ופיזזו בתנועות עצבניות. הנהג הרגיש בכך.

"לא לדאוג" שלח לעברו מסרים מרגיעים אחת לשתי דקות. "אנחנו מתקדמים בדיוק לפי התכנית. עוד מעט אני מתחבר לכביש הראשי ואז אנחנו כבר מתקרבים לאומן".

"כמה זמן זה עוד מעט?" שאל בדאגה.

"חצי שעה, מקסימום שלושת רבעי שעה" הנהג היה אופטימי ושאנן.

"אז בעוד כמה זמן נהיה באומן?" גברה בהלתו. למרבה צהלתם של שני הבחורים המתענגים על המראה. "שעה וחצי הכי הרבה".

ר' משה יוסף הציץ בשעונו. ארבע ורבע אחרי הצהרים. יש עוד למעלה משעתיים וחצי עד השקיעה. נו, הם יגיעו שעה לפני החג. אמנם כבר לא יספיקו כמעט להתארגן, ובכלל, איפה הם יהיו? מה עם מיטה, אוכל... ר' משה יוסף הסתמך כל הזמן על הבטחה מעורפלת של ידיד טוב חסיד ברסלב, שדיבר על "דירה ששכר מגוי מקומי ושם יוכלו לישון. אוכל יש בשפע והכל יהיה בסדר". אבל כיצד ימצא את החבר בשעת לחץ של בין ערביים כאשר כולם כבר נמצאים בבית הכנסת. פתאום תפס את עצמו. איפה האמונה שלי? איפה הביטחון, אנחנו מדקלמים גבוהה-גבוהה דיבורי אמונה ובטחון, אבל ברגע שמדגדים אותנו דדוג קטן, כל הבנין קורס ומתמוטט ברעש מחריש אוזניים.

איזה רושם אתה עושה על שני נערים שאתה מנסה להחזיר אותם למוטב? הם רואים אותך בכל חולשתך ועליבותרך. בלי משאבי אמונה, ללא מאגרי בטחון. עצבני, מודאג, מבוהל כמו קרפדה שמישהו זרק אבן לשלוליתה הרוגעת והפר את שלוותה הצפרדעית. איך תצליח להקרין עליהם את מה שאין ברך?!

התרכז לרגעים אחדים והתייחד עם בורא העולם במחשבותיו. הרי הכל זה ניסיונות מאת הבורא, אמר לעצמו. הוא בוחן אותך, את התנהגותך, את חוסן אמונתך ועד כמה אתה ראוי להשיב את שתי הנשמות האלו אל חיקו. פתאום ירדה עליו שלוה גדולה.

"תשמעו חברים" שמע את עצמו מכריז בלהט. "יקרה מה שיקרה, יהיה מה שיהיה, הכל זה רצון הבורא".

חזי וצחי הביטו בו בגיחוך. "העצבני שלנו מתחיל להירגע" פלט צחי בציניות, בלחישה לא הכי שקטה.

חזי התכווץ. הוא היה עדין בהרבה מצחי. החל מתרכז פתאום בכביש ובחן אותו בעניין.

"אתה יודע" דחק במרפקו בצחי, "כנראה נסעו פה טנקים. רואים את סימני השרשראות שלהם".

"טנקים, נכון", אישר הנהג, "היה מחנה צבאי לא רחוק מכאן. על הכביש הזה נסעו רכבים צבאיים עם כל מיני כלי נשק".

וכלי הנשק האלו השאירו שאריות שונות על הכביש...

"מה הרעש המוזר שאני שומע?" נדרך דווקא צחי, האדיש לאיחור.

"איזה רעש? אני לא שומע שום רעש". טען חזי.

"אני שומע רעש מאד לא יפה" עמד צחי על שלו והקשיב במתח.

"זה בא מהגלגלים".

הנהג הטה את ראשו והקשיב.

"אני גם חושב ככה, משהו לא בסדר" אישר והחל להאט.

הוא לא היה צריך להתאמץ כדי לעצור. ברזל חד שהיה זרוק על הכביש המוזנח חתך את הגלגל השמאלי ושיסע את הגומי באכזריות. המכונית נסעה כבר על הג'נט (חלקו המתכתי של הגלגל) לאחר שהצמיג נעשה אברים אברים והתפזר לאורך הכביש.

פניו של הנהג השחירו כשוליו הקדרה. זה הגלגל השני שהתפוצץ לו בתוך שעה. "נשארתי בלי גלגל רזרבי" מלמל כהלום רעם.

***

אותם "תרגילים בעבודת השם" שר' משה יוסף החל מתרגל לפני שעה קלה הועילו לו. אלמלא הם היה משתטח על הכביש בייאוש ושואג בתסכול, אך הוא נשאר שליו ופנה אל שני הבחורים.

"רבותי, דעו לכם שכל מה שקורה איתנו כעת, זהו רצון השם".

"באמת?" התנפל עליו צחי בלגלוג, "רצון ה' היה שפעמיים יתפוצץ לנו גלגל? מילא אם זה היה קורה לנו בדרך לאילת, הייתי מבין. ה' רוצה למנוע אותנו מעבירה. אבל זה? מה, הוא לא רוצה שנתפלל אליו יחד עם כל הצדיקים?"

"בחיים זה לא קרה לי" מלמל הנהג בפנים קודרות ושלף את המכשיר הסלולארי מכיסו.

"נו", חייך ר' משה יוסף, ופנה אל צחי, "אם נהג ותיק שנמצא כבר לפחות איזה ארבעים שנה על הכביש אומר לך שבחיים זה לא קרה לו. אתה יכול לראות בעצמך שזה מהלך שמימי, השגחה פרטית גלויה. אתם יודעים? זה ממש מזכיר את הסיפור הידוע אודות החסיד שנסע לרבו והשטן קטרט ובאמצע הדרך נשברו אופני העגלה..."

הנהג טלפן לחבר שלו ודיבר באוקראינית שוטפת.

"אני מנסה להשיג גלגל" הסביר תוך כדי שיחה לר' משה יוסף.

הוא התכופף לצד המכונית והקריא לתוך הפלאפון רשימה של מספרים שהיו כתובים על דופן הצמיג. "הבעיה היא להתאים בדיוק את הגלגל הנכון, אחרת זה לא יתלבש על הברגים" שב והסביר להם.

"תגיד לו שימהר" אמר ר' משה יוסף בפנים מכורכמות וראשו נישא השמימה. "עוד שעה וחצי תשקע השמש".

"זה רצון השם" אמר צחי בלגלוג.

הנהג ערך שרשרת שלמה של שיחות לכל חבריו. התשובות היו מאכזבות מאד. לאף אחד לא היה גלגל מתאים. הדגם החדשני של המונית היה בעוכריו. מכוניות מפוארות כאלה כמעט ולא היו באוקראינה. רק לאחר חצי שעה הצליח למצוא עמית בחברת מוניות מתחרה, והלה הודיע כי הצמיגים שלו עונים בדיוק למספר המבוקש. "אני יוצא אליכם" אמר הנהג החבר וביקש מחברו את המיקום המדויק בו יוכל למצוא אותם.

"בעוד שעה הוא יהיה כאן" הודיע להם הנהג בשמחה.

"בעוד שעה?" פניו של ר' משה יוסף החווירו.

"למה, זה לא טוב?" התפלא הנהג.

ר' משה יוסף לא טרח לענות לו. שלום לך אומן! הוא בחן את הסביבה בה נתקעו.

הם עמדו בסופו של יער לא גדול, ממש בתחילתה של עיירה קטנה. בתים ציוריים חד קומתיים ניבטו אליהם ממרחק של כמאתיים מטרים.

"אנחנו נצטרך לעשות כאן את החג" הודיע בקול קפוא לשני הבחורים.

"מה?!"

"מה שאתם שומעים" אמר בשקט ופניו בוחנות שוב את הרקיע שעקבות היום המסתלק את אט, משכו מריחות מכחול אפורות בקצותיו. "עד שהנהג יגיע עם הגלגל, אם הוא יגיע, תעבור שעה. הגלגל יתוקן ברבע שעה. ומה אז, רבע שעה לפני השקיעה נצא לאומן במרחק של שעה נסיעה? נגיע עמוק לתוך הלילה?!"

"אז מה" ענה צחי בהתרסה, "נגיע לשם לפני זמן רבינו-תם".

"רבינו תם?" הגיב ר' משה יוסף בניגון מתמשך וקולו עצוב. "האם רבינו תם, או שהיהדות שלנו תמה ונגמרה. על מה אתה מדבר? על חילול החג, ועוד איזה חג, יום ראש השנה בו הקב"ה מעמיד את כל הבריאה כולה במשפט".

הוא התיישב על הדשא, למרגלות העצים והחל שר בשקט "היום הרת עולם, היום הרת עולם. היום, היום, יעמיד במשפט כל יצורי עולמים".

דמעות רותחות זלגו מעיניו. "אם כבנים, אם כעבדים, אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים".

חזי התיישב על ידו. החל מתנדנד קדימה ואחורה. עיניו נעצמו והוא הצטרף לשירה בדבקות:

"ואם כעבדים - עינינו לך תלויות, עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו, איום קדוש".

שקט השתרר. הנהג חדל מתקתוקו העצבני על מקשי הטלפון הסלולארי שלו והביט בהם בעניין. ציפורי ערב החלו מצפצפות בקול עדין, נוגה.

ר' משה יוסף וחזי החלו לשיר "אבינו מלכנו אין לנו מלך, אין לנו מלך, אין לנו מלך אלא אתה".

צחי התבונן בשנים באי רצון. הוא התקרב בשקט לחזי ומשך בכתפו. "מה נהיית לי דוס פתאום?" לחש לתוך אוזנו, "שכחת איפה היינו צריכים להיות עכשיו?"

חזי נרתע בבהלה. צחי הצליח לשחוט את הרגע הנדיר הזה ולחלל את קדושתו.

צחי לא התכונן להיכנע. "תגיד לי" פנה עתה בחיך סרקסטי אל ר' משה יוסף, "רצון השם שנרעב ביום החג של ראש השנה? אה... כשתכננת את הטיסה הזאת, חשבת שנשב ליד שולחנות ערוכים באומן ונאכל בשר ודגים וכל מטעמים. לא הבאת בחשבון יומיים של צום".

ר' משה יוסף אמר בשלווה. "לא נצום, אשתי לא הייתה רגועה וציידה אותי בהמון עוגות, קרקרים, פריכות, פירות וממתקים עד להתפקע, ואפילו שתי חלות קטנות שאפתה במו ידיה וצנצנת דגים 'געפילטע פיש', על כל מקרה שלא יבוא. היא צדקה. טוב, אז לא נאכל מזון מבושל, אבל לא נצום ולא נרעב. יש מספיק לא רק לשלושתנו אלא אפילו לעוד שלושה. תראו איזה מזוודה גדולה שוכבת פה בבגאז', לכו תראו",

צחי השתתק. סוגית המזון כבר לא הייתה עילה לקינטור. הוא עמד וחשב ופתאום חייך שוב חיך מרושע.

"אתה יודע מה שכחת?" צהל ורקע ברגליו על הכביש מרוב שמחה. "שופר! מצוותו העיקרית של ראש השנה בתורה היא שופר, עד כמה שאני זוכר. ראש השנה כיום דין מתחיל רק בגמרא. אז איפה השופר?"

ר' משה יוסף הביט בו ברחמים. "צחי, צחי, מתי כבר תתבגר? נראה לך שהייתי יוצא מהבית בלי שופר? בתיק היד שלי, ליד שקית התפילין והטלית תמצא שופר".

חזי קם מהדשא, נייער רגבי עפר ממכנסיו ופסע לעבר המכונית התקועה בפנים מאושרות. "הבאת שופר?" שאל בעליצות.

"בוודאי" ענה ר' משה יוסף, "אתה חושב שאני סתם מדבר?"

חזי פתח בקדחתנות את תיק היד של ר' משה יוסף ופשפש בתוכו. הוא שלף החוצה תיק עור קטן והוציא ממנו שופר צהוב-אפור.

צחי עמד מובס ופניו התכרכמו.

"יש לנו מחזורים" עודד אותו ר' משה יוסף, "נוכל להתפלל כאן בחיק הטבע, להתבודד עם בורא העולם, כפי שמעולם לא עשינו".

הטלפון של הנהג צרצר. הוא דיבר שוב במשפטים מהירים ופנה בפנים מתנצלות אל נוסעיו. "החבר שלי אומר שיש לו עיכוב קטן ותוך שעה וחצי לכל היותר הוא יהיה כאן עם גלגל תואם".

ר' משה יוסף שלף מארנקו שטרות כסף ונתן לו. "אתה משוחרר, תוכל לנסוע לדרכך לאחר שתחליף גלגל. בוא לקחת אותנו מכאן בעוד 50 שעות. אצלנו יכנס החג בעוד זמן קצר".

הנהג עמד מוכה תדהמה. "מה, כשנתקן את האוטו לא תמשיכו אתי לאומן?"

"לא"

"כן", צעק צחי בכעס.

"לא" חזר ר' משה יוסף על דבריו ואמר לנהג "אל תתחשב בו, אני קובע ולא הוא".

"אבל החג מתחיל תמיד רק בבוקר, לא?" אמר הנהג במבוכה ומולל בעשבים בחרטום נעלו.

"אצלנו היהודים, החג והשבת מתחילים עם שקיעת החמה של היום לפני החג" הסביר ר' משה יוסף באדיבות.

צחי התמוטט. הוא השתטח על הקרקע, פניו כבושות בעשבים וצרח בייאוש "למה, למה הסכמתי לנסוע! למה ויתרנו על הטיול. יכולנו לבלות עכשיו ולעשות חיים משוגעים, ובמקום זה נתקענו באיזה יער נידח באוקראינה. אילו לקחת אותנו לכל הפחות לניו-יורק", הוא יילל כתינוק.

חזי התעלם ממנו. מישש את השופר בחרדת קודש ופנה בעיניים שואלות אל ר' משה יוסף, "תיתן לי לתקוע?"

"בכבוד" ענה, "למה לא? מחר תתקע את כל התקיעות. אתה יודע לתקוע?"

"בטח" ענה חזי, "כילד הייתי תוקע כל חודש אלול בבית הכנסת אחרי שבעל התוקע הקבוע תקע. כולם אמרו שאני תוקע יותר יפה מהמבוגרים. רוצה לשמוע?"

"מחר" החל ר' משה יוסף לענות אבל המילה נבלעה בתרועתו האדירה של השופר.

חזי הצמיד את השופר לשפתיו ונשף פנימה במקצועיות.

השופר הגיב בתרועות רמות. חזי ראה כי טוב והחל תוקע תשר"ת תש"ת ותר"ת לפי הסדר. שלושה אנשים עמדו והתבוננו בו בשתיקה, בפליאה ובהנאה. כל אחד מנקודת מבטו. חזי תקע ותקע.

עופות היער התעופפו משם בבהלה. חזי שכח את עצמו ולא חדל לתקוע.

ולפתע, החלו מתקרבות אליהם דמויות מן העיירה הסמוכה. כפריים זקנים החלו צועדים לעברם נסערים ונרגשים, מדברים ביניהם בקריאות רמות.

השלושה נרתעו בבהלה. ר' משה יוסף התכונן להתנצל בשם חזי על שהרגיז את הזקנים בתקיעות השופר הרועמות. אבל הזקנים לא כעסו כלל. הם התקהלו סביבם ודברו בקולי קולות. הצביעו על השופר, על חזי ועל ר' משה יוסף, ושוב פנו אליהם בקריאות נרגשות.

"מה הם אומרים?" פנה ר' משה יוסף אל הנהג, "אולי תוכל לתרגם לי?"

הנהג פצח איתם בשיחה ולאחר כמה משפטים פנה אל ר' משה יוסף. "הם אומרים שאתה איש חשוב."

"מה אמרת בדיוק?" פנה שוב אל כפרי מבוגר שפניו קמוטות ועל ראשו כובע מצחייה שחור.

הכפרי אמר לו.

"הוא אומר שאתה אליהו הנביא מהתנ"ך, והבחור הזה הוא המשיח הגואל ואתם באתם לגאול אותם".

הכפריים נענעו בראשיהם בהתלהבות, "משיח, דא, משיח, דא".

השלושה עמדו המומים. מה הכפריים הזקנים האלו רוצים מהם.

הנהג שוב דיבר איתם ממושכות. "הם יהודים" הסביר לר' משה יוסף, "הם אומרים שאמרו להם כילדים, שיום אחד יבוא אליהו הנביא עם המשיח, והמשיח יתקע בשופר ואז תבוא הגאולה. הם טוענים שבאתם לגאול אותם".

"תגיד להם שהם טועים, אנחנו לא המשיח ולא אליהו הנביא. אנחנו אנשים פשוטים שנתקעו באמצע הדרך לאומן בגלל תקר

כפול" אמר ר' משה יוסף. "רגע אחד, הם יהודים?" כמעט קפץ באוויר.

"אמת".

"אז יש לנו מניין!" שאג בשמחה.

"תעשה לי טובה", פנה שוב אל הנהג. "תשאל את האנשים האלו אם הם שמעו משהו על ראש השנה, אם הם רוצים

להתפלל אתנו?"

הנהג שהפך למתורגמן לא רשמי, הריץ את השאלות מהכא להתם ואת התשובות מהתם להכא. לאחר שיחה בת עשר דקות

מלווה בהרבה תנועות ידיים נלהבות, ובסיוע אחד הזקנים שעוד זכר מילים אחדות בשפת האידיש, הושגו כמה הבנות

הדדיות בין הזקנים ושלושת האורחים מישראל: האורחים ישכנו בעיירה למשך היומיים הקרובים בביתו המרווח של יאשה

חנצ'ורסקי, האיש הכי אמיד במקום. הזקנים שזוכרים משהו מגירסא דינקותא יתאספו מחר ומחרתיים לתפילות ראש השנה

בביתו של יאשה. והעיקר, חזי מוסקוביץ' יורשה לתקוע בשופרו של ר' משה יוסף את כל התקיעות, להנאתם המרובה של

הזקנים אך גם לאכזבתם על כך שבכל זאת, זה לא שופרו של משיח.

בלילה השני של ראש השנה ישבו השלושה, מוקפים בכמה קשישים יהודים-אוקראינים שחבשו לראשיהם שלל כיסויי ראש

מכל המינים והסוגים. הם אכלו את החלות והדגים, העוגות והקרקרים, ושתו מן המים המינרליים שהוגשו להם בשפע.

ר' משה יוסף אמר, "טוב, אז אמנם מינים לסימנא טבא לא היו לנו, גם אוכל חם לא. אולי זה לטובה. חז"ל אמרו כי שנה

שרשה וענייה היא בתחילתה מתעשרת בסופה. ואנחנו אוכלים בחג הזה כמו עניים".

"לא נורא, החלות והעוגות של אשתך היו מאד טעימות, בפרט עוגת השיש" אמר צחי ושני הבחורים פרצו בצחוק עליז. ר'

משה יוסף הצטרף לצחוקם.

אחרי רגע הרצין. "כתוב בספרים שתקיעת השופר של ראש השנה, מעוררת את שופרו של משיח, האם ידוע לכם מה פירוש

הדבר, מה זה נקרא לעורר את שופרו של משיח?"

הם שתקו והביטו בו בדרך ארץ. ר' משה יוסף אמר בנימה רכה, מתנגנת, "אני אגלה לכם. ישבנו בתפילה היום עם שבעה

יהודים זקנים שרצו להתפלל אבל לא ידעו כיצד מתפללים. ישבנו עם שני יהודים צעירים שידועים היטב כיצד מתפללים, אבל

לא כל כך רוצים" ... הוא קרץ בעינו.

"אנחנו רוצים" מחה חזי.

"רוצים, רוצים" ... החרה-החזיק אחריו צחי בקול ענות חלושה.

ר' משה יוסף חייך. "אולי עצם זה שראיתם במו עיניכם כיצד הזיק היהודי ניצת בעיניהם הכבויות של כפריים אוקראינים

זקנים ששכחו מכבר את יהדותם וכמה נפשם היהודייה כמהה ונכספת לקורטוב של יהדות. לטיפת לחלוחית. איך זינקו

מביתם בהתרגשות רק לשמע קול שופר. אולי זה יעורר אתכם לחשוב מעט על הקשר שבין נשמה יהודית לאלוקיה, וכיצד

היא קשורה אליו בקשר בל ינתק. ומה שלא תעשו, וכמה נסיעות שלא תיסעו עד קצה העולם, לא תוכלו לכבות את הניצוץ

היהודי שלכם. בסוף חייכם, בגיל 70 או 80, יבוא איזה נער יהודי, יתקע בשופר ויזכיר לכם: "קינדערלאך, הגיע הזמן לחזור

הביתה".

"כשנשמה יהודית מתגברת על היצר הרע בשיא חוזקו, ואומרת לעצמה, הגיע הזמן לחזור הביתה, לאבא. אז מתעורר שופרו

של משיח" ...

מספר מילים אחר מיטתו של ידיד הגיליון מתחילתו, עובד השי"ת בתמימות, הרה"צ רבי יהודה בן הרה"ח רבי יחיאל מיכל ליבוביץ זצ"ל.

הלב ממאן להכיל את המילים הללו, דמותו ניצבת לנגד עיני אבדלחט"א, היא לא משה ממחשבתי, כל הזמן אני רואה אותו לנגד עיני בכל המצבים, הן בלימוד שלו שהייתה בהתמדה עצומה, הן בתפילות המיוחדות שלו, בימי חול כבשבת, בהם היה משתפך לפני הבורא יתברך כבן המתחטא לפני אביו, כל תפילה של יום חול כאילו זוהי תפילת אלול.

מי כבר יכול לתאר את עבודת האלול שלו, הדמעות שהיה מגיר בעת התפילה ירדו כנחל, הוא היה לומד מוסר בקול מלא התלהבות מהול ביגון כשהוא מתמוגג על צער השכינה ועל קושי הגלות, על סבל כלל ישראל, הוא היה שותף לכל צרה ושמח בכל שמחה.

בימי חייו עבר המון סבל ויסורים וצער גידול בנים, אבל מעולם לא התלונן, תמיד היה טוב לו, היה דמות של "גומל חסדים" בצורה מופלגת ביותר, עשרות רבות של משפחות נעזרו דרכו בכל השנה בלי לבדוק בציציות, מאות כמות קיבלו נדוניה על ידי זוגתו הצדקנית תבלחט"א. הכל בסבר פנים יפות וכמעט בהסתרה.

היה מרביץ תורה משך עשרות שנים בישיבת פיטסבורג המעטירה והעמיד תלמידים רבים, כמו כן היה מג"ש משך עשרות שנים ב"דף היומי" בבית הכנסת "בית שמואל" לאברכים ובעלי בתים חשובים, כשהוא מטעים את הגמרא בצורה חיה ביותר, הוא טרח להסביר לשומעיו כל פרט ופרט בלי לוותר על נקודה אחת כדי שכולם יבינו את הגמרא היטב. למרות שסיים את הש"ס מספר פעמים, היה מכין בכל יום את הדף עם כמה חברותות כאילו הדף הזה אינו מוכר לו כלל, הוא היה עושה בכל יום חזרה עם שומעי שיעורו כדי שהלימוד יחקק להם.

בעת שניחמתי את בניו שליט"א, ישב בכור הבנים הרה"ג ר' מנחם מאיר שליט"א וחישב את מספר הפעמים שלמד במשך היום את החברותא שלו ולהכין ולחזור על הדף.

בבקר למד עם הגאון רבי יעקב דרבקין שליט"א מיד לאחר התפילה, לאחר מיכן ישב עם בנו בכורו ולמד עמו בעיון רב את כל הדף, לאחר מיכן הייתה לו חברותא עם אברך מהכולל, הרב אברהם דוב טל שליט"א. אחה"צ שוב למד עם חתנו הגאון רבי יחיאל צוקר שליט"א, ובליילה בשעה מאוחרת שוב חזר על הדף עם חתנו הרב אברהם וינברג שליט"א. וכל זה חוץ מהגדת השיעור עצמו בערב וחזרתו למחרת. הרי שכל הפחות למד את הדף שבע שמונה פעמים. היכן רואים התמסרות כזו ללימוד דף היומי?

לא היה שמח ממנו יותר בעת גומרה של תורה. כולו רוחניות, מי שלא ראה אותו מדושן מהבנה אמיתית של סברא בגמרא לא ראה שמחה של תורה מימיו, הוא היה נהנה מכל ווארט שנאמר לו וחוזר את זה לאחרים, הוא היה נוהג לקום בפני אברכים פשוטים ביותר, משום שהעריך מאד את לומדי התורה, אבל אסר לעמוד מפניו עד שהודיע פעם בתחנונים לראש הכולל שליט"א שלא יעמוד בפניו שום אופן.

גם בחוליו האחרון קיבל את יסוריו באהבה ועד לרגע האחרון ממש, לפני שהרדימו אותו הדריך את בניו וחתניו איך להמשיך את מפעלי החסד שלו, כדי שחלילה וחס לא יפסק לרגע אחד ולמרות שבניו חששו מההרדמה בשל מצבו הלבבי הקשה, ברגע ששמע שכך דעת הרופאים וכן היא דעת הרב שליט"א לשמוע להוראותיהם קיבל את הדברים בלי לסטות ימין ושמאל.

נקטף מאתנו בפתאומיות רבה, עד שקלטנו שחלה במחלה האכזרית ששמה "קורונה" כבר התדרדר מצבו, עד שהוצרכו להרדימו ולהנשימו, תפילות נישאו עד לרגע האחרון ממש, לרפואת יהודה בן אסתר לאחר מיכן הוסיפו לו את השם רפאל, אלא שנגזרה הגזירה ונלקח מאתנו השבוע ביום א' כ"א אלול באמצע "עבודת האלול" שאצלו הייתה עבודה מיוחדת במינה, כדי להשלימה בגנזי מרומים. תנצב"ה.

ויהי רצון שיהיה "מליץ יושר" על אלמנתו הצדקת תליט"א ועל כל בני משפחתו ועל כל הקהילה הקדושה בה שימש כעמוד התווך, ועל כל בני עירו אשרנו אשדוד הזקוקים לישועה ועל כל כלל ישראל שצריכים להיוושע. יה"ר שיעמוד לקץ הימין יחד עם כל מתי עם ישראל בקרוב בימינו אמן כן יהיה רצון.

^^